

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* ΟΤΑΝ ΟΙ ΓΙΑΤΡΟΙ ΣΤΟΧΑΖΟΝΤΑΙ... (Μιχ. Μηλίγκου)	41
* ΔΟΞΟΛΟΓΙΑ (Ποίημα Γ. Βερίτη)	49
* ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ (Δ. Λ. Βαλληνδρά)	50
* ΟΙ «ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΣΤΕΣ» ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥΣ (Βασ. Ν. Μανιμάνη)	57
* ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΤΑ ΣΥΝΝΕΦΑ (Πανορμίτη)	65
* ΣΧΟΛΙΑ (Τομέως Τύπου τής Χ.Ε.Ε)	66
* ΑΠ' ΤΟ «ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ» (Ποίημα Ι.Α. Παπαγεωργίου)	69
* ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ	70
* ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ (Ποίημα Ελ. Μάνα)	71
* Ο ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ	72

ΕΤΟΣ 64οv

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2001

ΑΡΙΘ. 618

ΔΡΧ. 250

**Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς
τῶν «Ἀκτίνων»**

Μὲ τὴν ἑναρξὴ τοῦ νέου ἔτους ὑπενθυμίζομε στοὺς φίλους συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴ συνδρομὴ τους γιὰ τὸ ἔτος 2001.

Παρακαλοῦμε διὰ τὴν ἐγκαιρον καταβολὴν τῆς συνδρομῆς ὥστε νὰ συνεχίζεται τακτικὰ καὶ ἀπρόσκοπτα ἡ κυκλοφορία τῶν «Ἀκτίνων».

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΟΥΣ 2001

Ἑσωτερικοῦ: Δρχ. 2500 - Κύπρου: £ 8 - Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: \$ 20

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης (Ἀγ. Σοφίας 41). Ἦμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τὸ Γραφεῖον μας τῶν Ἀθηνῶν (Καρύτση 14 - 105 61 Ἀθήνα).

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἠμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴ συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 64ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2001

Άριθ. 618

Ἀφιέρωμα στή μνήμη τοῦ πολυγραφώτατου συνεργάτου τῶν «Ἀκτίνων»,
π. Ἰωάννου Ἀλεξίου

ΟΤΑΝ ΟΙ ΓΙΑΤΡΟΙ ΣΤΟΧΑΖΟΝΤΑΙ... (Ἀπό τήν Ἱπποκρατική σκέψη ὡς τή γνώση τοῦ γονιδιώματος)

*«Οἱ δέ ἰητροί θεοῖσι παρακεχωρίκασιν· οὐ
γάρ ἐνι περιττόν ἐν αὐτέῃ τό δυναστεῦον».*

Ἱπποκράτης

*«Δέν αἰσθανόμαστε μικροί Θεοί. Πιστεύω
ὅτι καταφέραμε νά ανοίξουμε τό βιβλίό τῆς
ζωῆς, γιατί ἦταν θέλημα Θεοῦ».*

Ἄρης Πατρινός

Ἄσχοι, μέ κάποια κλίση, τήν «πασέων τεχνέων ἐπιφανεστάτην» Ἱατρική, δέν ἀγνοοῦν ὅτι αὐτή, ὄντας Ἐπιστήμη καί Τέχνη ὑψηλῆς ἀποστολῆς, δέν ἐξομοιώνεται μέ ἕνα ἀπλό ἐπάγγελμα. Ἡ Ἱατρική εἶναι μιά τιμητική κλήση γιά τοὺς «θεράποντές» της. Δέν ἀγνοοῦν, ἐπίσης, ὅτι ἡ ἱατρική γεννήθηκε ἀπό τήν ἐσωτερική διάθεση τοῦ ἀνθρώπου νά ὑπηρετήσῃ τό **συνάνθρωπό του**, ὅταν αὐτός κινδυνεύει ἀπό τήν ἀρρώστια.

Σήμερα, σύμφωνα μέ τί Ἀρχές Ἐυρωπαϊκῆς Ἱατρικῆς Δεοντολογίας (Ἄρθρο 10), «τό λειτουργήμα τοῦ γιατροῦ ἀποσκοπεῖ στήν ὑπεράσπιση τῆς φυσικῆς καί πνευματικῆς ὑγείας τοῦ ἀν-

θρώπου καί στήν ἀνακούφιση ἀπό τόν πόνο, μέ σεβασμό στή ζωή καί τήν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια, χωρίς διάκριση φύλου, φυλῆς, θρησκείας, ὑπηκοότητος, κοινωνικῆς θέσης ἢ πολιτικῆς ἰδεολογίας ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλου λόγου, τόσο στόν καιρό εἰρήνης, ὅσο καί στόν καιρό τοῦ πολέμου».

Παρά ταῦτα, παγκοσμίως, ἡ ἱατρική, στίς μέρες μας, περνάει «τήν κρίση τῆς ταυτότητάς της» καί τό γεγονός αὐτό προβληματίζει τήν ἱατρική κοινότητα, ἀλλά καί τό κοινωνικό σύνολο.

Ἡ ἱατρική καί ἡ βιολογία σημειώνουν τεράστιες ἐπιτυχίες μέ τίς νίκες

του εργαστηρίου, της τεχνολογίας, της μαθηματικής σκέψης.

Στή δευτέρα πενηκονταετία του 20ου αιώνα έγιναν οι μεγαλύτερες, ως τώρα, βιοϊατρικές ανακαλύψεις - πρωτοφανής επιστημονική «επανάσταση». Και ενώ οι γιατροί «επαίρονται» για τα επιστημονικά επιτεύγματα, οι αποδέκτες υγείας παραπονούνται για έλλειψη ποιότητας ιατρικής. Προφανώς, οι ανακαλύψεις προσφέρονται κατά τρόπο, που «αποδίδουν μέν ως επιστήμη, όχι όμως ως υπηρεσία προς τον άνθρωπο», ο οποίος αντιμετωπίζεται ως νούμερο, υλικό έρευνας, περιπτωση, οικονομική μονάδα. Η αυξημένη τεχνολογία οδήγησε στον απανθρωπιστικό χαρακτήρα της ιατρικής. Γιατροί και νοσηλευτές «είναι πλούσιοι στην επιστημονική εισφορά τους, αλλά φειδωλοί στο χαμόγελο και την συμπόνια τους για τον άρρωστο».

Ο άκρατος επαγγελματισμός και η λατρεία του τεχνολογικού καταναλωτισμού σκανδαλίζει την κοινωνία και από την άλλη πλευρά δεν αφήνει απροβλημάτιστους τους «σκεπτόμενους» λειτουργούς υγείας (άπλους θεραπευτές και ακαδημαϊκούς δασκάλους). Άν, γενικώς, «δέν μπορείς να έχεις επιστήμη χωρίς ανθρωπιά» (Πλούταρχος), τότε η άποψη αυτή παίρνει ιδιαίτερη σημασία για την Ιατρική.

Οι έκρηκτικές βιοϊατρικές εξελίξεις, μέ δ,τι καλό πρόσφεραν στον άνθρωπο και την ανθρωπότητα, δημιούργησαν και ένα σωρό δυσεπίλυτα προβλήματα (νομικά, κοινωνικά, ηθικά, φιλοσοφικά, θεολογικά, πολιτικά). Ο άνθρωπος άρχισε να αισθάνεται ότι η ιατρική, μέ τίς ενέργειές της, φθάνει σέ σημείο «άσκήσεως εξουσίας στην περιοχή της συνειδήσεως», όχι μόνο σέ δ,τι άφορᾶ στους αποδέκτες υγείας, αλλά και σέ δ,τι άφορᾶ στά μέλη της ιατρικής κοινότητας.

Στήν εικόνα «κρίσεως της ταυτότητας» της ιατρικής συμβάλλει και ένας άλλος παράγων. Είναι η κατευθυνόμενη ιατρική (κρατική ή κοινωνική), η οποία παρουσιάζει περισσότερα μειονεκτήματα παρά πλεονεκτήματα. Η άσκηση της ιατρικής δέν γίνεται μέ υπαλληλική νοοτροπία, γραφειοκρατικές διαδικασίες, ώράρια, κλπ. Η «κρατικοποίηση» του ιατρικού επαγγέλματος (προσπάθεια η οποία χρονολογείται από τή Ρωμαϊκή εποχή και χαρακτηρίζεται από άποτυχία) μέ νόμους και κανονισμούς, που άγνοούν τό σεβασμό της προσωπικότητας του γιατρού (ανάγκες, υποχρεώσεις, δικαιώματα) οδηγούν σέ κακής ποιότητας ιατρική περίθαλψη των πολιτών, οι όποιοι φθάνουν νά διαμαρτύρονται, κραυγαλέα και προσβλητικά, για τούς γιατρούς και τήν επιστήμη τους. Φαίνεται, ότι η κρατικοποίηση του ιατρικού επαγγέλματος — καθώς άποτελεί εμπόδιο στήν ελεύθερη επιλογή του γιατρού από τόν άσθενή— τραυματίζει τή σχέση τους, σχέση ιερή.

Η κακή εικόνα της ιατρικής πρέπει νά διορθωθεί. Πρέπει νά σβήσουν οι πινελιές εκείνες, που δημιουργούν διακαίωμα κριτικής μέ σχόλια «περί θλιβερού καταντήματος της ιατρικής, που χάνει, σιγά - σιγά, τήν έπαφή της μέ τόν άνθρωπο» και συνεπώς είναι μία «ιατρική του άπροσώπου».

Άσφαλώς, δέν φταίνε οι ανακαλύψεις και τά συστήματα υγείας, καθ' έαυτά. Φταίνε οι διαχειριστές - χρῆστες τους. Είναι φανερό, ότι μόνο η προσωπικότητα των γιατρών μπορεί νά συμβάλει στή διορθωση του profil της ιατρικής, η οποία κατηγορείται σίς μέρες μας. «Η ήθική του ιατρικού επαγγέλματος, ως συνόλου, βασίζεται, έξ ολοκλήρου, στήν ήθική συμπεριφορά των μελών του ιατρικού σώματος!»

* * *

Παντού υπάρχουν γιατροί (ούτε λίγοι είναι, ούτε άσχημοι), οι όποιοι ά-

γωνίζονται νά κρατούν τήν ύψηλή ιδέα τῆς ἐπιστήμης τους, πού ἀπό τή φύση τῆς ἐκφράζει λειτουργία προσφορᾶς καί θυσίας γιά τόν ἄνθρωπο. Πρόκειται γιά τούς γιατρούς ἐκεῖνους οἱ ὁποῖοι πιστεύουν, ὅτι «τό πρόσωπο τῆς φροντίδας τῆς ὑγείας μπορεῖ νά ἀλλάξει, ὅταν ἀλλάξει τό ψυχικό φρόνημα τῶν γιατρῶν». Πάντοτε γίνεται λόγος γιά **ἀνθρώπινη** ἰατρική, χωρίς ὁμως νά ἐπισημαίνεται τό αὐτονόητο, δηλαδή ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ἰατρική προϋποθέτει γιατρούς - **ἀνθρώπους**. Γιατρούς πού ἀγαποῦν τόν ἄνθρωπο καί τόν φροντίζουν ἀνθρώπινα. Πού «ἐνδιαφέρονται περισσότερο γιά τό καλό τους ὄνομα καί λιγότερο γιά τό οικονομικό τους ὄφελος» (Ἰπποκράτης). Πού «δέν σταματοῦν στή νοσοκομειακή ἐπισημοποίηση, ἀλλά προχωροῦν μέ διάθεση φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ» (Γαληνός).

Πρῶτος ὁ Ἰπποκράτης κήρυξε τό «μετάγειν τήν σοφίην ἐς τήν ἰατρικήν καί τήν ἰατρικήν ἐς τήν σοφίην», πιστεύοντας ὅτι μεταξύ ἰατρικῆς καί φιλοσοφίας ὑπάρχει ἀλληλοσυμπλήρωση. Διαφωτιστική, ἐπ' αὐτοῦ, εἶναι ἡ ἄποψη τοῦ καθηγητοῦ - ἀκαδημαϊκοῦ Κ. Δεσποτοπούλου, ὁ ὁποῖος γράφει: «Ἀληθεύει ὅτι, δίχως τήν εἰσφορά τῶν ἀνθρωπολογικῶν ἐρευνῶν, τῶν διεξαγομένων μέ πνεῦμα ἐπιστημονικό στό χώρο τῆς Ἰατρικῆς, δέν θά εἶχε τή δυνατότητα ἡ Φιλοσοφία νά συλλάβει, κάπως ὀρθά, τή φύση τοῦ ἀνθρώπου. Ἀληθεύει ὁμως, ἐπίσης, ὅτι καί ἡ Ἰατρική δέν θά εἶχε τή δυνατότητα γιά χειραφέτηση ἀπό τή μαγεία καί γιά τήν ἀπόκτηση μεθόδων ἐπιστημονικῶν, δίχως τίς ἐπιτεῦξεις τῶν πρώτων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ἐξηγητικές τῶν φαινομένων τοῦ κόσμου ἢ καί βεβαιωτικές τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου».

Πάγκοινη εἶναι ἡ διαπίστωση, πώς «σέ ὅλους τούς καιρούς ἡ φιλοσοφία κράτησε τήν ἐπιρροή τῆς στήν τρέχουσα ἰατρική», ἐρευνητική καί πρακτική.

Ἰατρική καί Φιλοσοφία (γεννήματα καί θρέμματα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος) **ἀνέκαθεν** ὑπηρέτησαν τόν ἄνθρωπο μαζί, θεωρώντας τον ὡς ψυχοσωματική καί πνευματική ὄντοτητα. Ἄν ὁ γιατρός, ἔλεγε ὁ καθηγητής Ν. Λοῦρος, δέν εἶναι φιλοσοφημένος, δέν μπορεῖ νά προσφέρει, ὅσο ἀποδοτικά περιμένει ἡ κοινωνία, τήν ἀνθρώπινη ὑπηρεσία πού τοῦ ἔχει ἐμπιστευθεῖ ὁ Θεός.

Ὅσο ἐξελίσσεται ἡ ἰατρική στό γνωστικό της ἀντικείμενο, τόσο περισσότερο θά βρίσκεται στήν ἀνάγκη νά φιλοσοφεῖ. Ἡ σύγχρονη βιοϊατρική ἀποκαλύπτει καί θεμελιώνει τήν ἀντίληψη γιά τό **ἀνθρώπινον ὄλον**, γιά τήν ψυχοσωματική ἀρμονία τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλά καί ἡ πραγματικότητα τῆς ζωῆς δείχνει τή γέφυρα ὕλης - πνεύματος, νοῦ - ψυχῆς.

Ἡ ἰατρική μελετάει τόν κόσμο τῶν γονιδίων τοῦ ἀνθρώπου μαζί μέ τόν ψυχοπνευματικό του κόσμο. Φιλοσοφεῖ γύρω ἀπό τόν ἔμψυχο ἄνθρωπο καί τήν ἄψυχη τεχνολογία. Παραδέχεται ὅτι, βιοφυσικοί καί πνευματικοί παράγοντες ἀποτελοῦν ἐνότητα μέσα στήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη. Ἠθική καί πνευματική τελείωση πᾶνε μαζί μέ τό βιολογικό συμφέρον τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πνευματική ζωή τοῦ ἀτόμου σχετίζεται μέ καλύτερη ποιότητα τῆς ὑγείας του καί ἀποτελεσματικώτερη ἀποθεραπεία τῆς ἀρρώστειας του.

Στίς μέρες μας ἡ ἰατρική ἀναγνωρίζει, ὄλο καί πληρέστερα, τήν κοινωνική διάσταση τοῦ ἀνθρώπου, καθόσον ὑγεία σημαίνει μιᾶ ὀλοκληρωμένη ἀτομική ζωή, γεμάτη στόχους, μέσα στό κοινωνικό σύνολο. Ὑγεία δέν σημαίνει, μόνο, καλή τιμὴ ἀρτηριακῆς πιέσεως, ἀθηρωματικοῦ δείκτου, αἱματοκρίτου, κλπ. Ὑγεία σημαίνει κάτι πλατύτερο καί βαθύτερο...

* * *

Ἀπό τή δεκαετία τοῦ 1940, ἡ ἰατρική ἄρχισε νά μιλάει γιά «ἀσθενεῖς»

καί ὄχι γιά «ἀσθένειες». Ἐπίσης, ἡ ἰατρική προχώρησε στήν «ἰατρική τοῦ Προσώπου» (Medicine de la Personne), ὅρος ὁ ὁποῖος εἰσήχθη ἀπό τόν Ἑλβετό παθολόγο Paul Tournier. Ἡ ἰατρική τοῦ Προσώπου (I.T.P.) θεωρώντας τόν ἄνθρωπο ὡς «ὕλικοπνευματική ὕπαρξη», δέν ἐξαιρεῖ τήν προσφορά τῆς στό βιολογικό ἐπίπεδο τῶν σωματοψυχικῶν λειτουργιῶν του, ἀλλά προχωρεῖ βαθύτερα, συνυπολογίζοντας καί τήν πνευματική φύση του, προσπαθεῖ νά τόν ἀναζωογονήσει «ὀλόκληρο».

Ἡ «ὀλική» (holistic) ἰατρική τοῦ Tournier ἔχει τίς ρίζες τῆς στόν Ἰπποκράτη καί τό Γαληνό, ἀλλά εἶναι διαποτισμένη καί ἀπό τήν ἐπαναστατική χριστιανική ἀνθρωπολογία, σύμφωνα μέ τήν ὁποία κάθε ἄνθρωπος εἶναι **Πρόσωπον**, δηλαδή «εἰκόνα Θεοῦ». Ἡ I.T.P. ἀνοιξε νέους ὁρίζοντες στό νόημα τοῦ ἔργου καί τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἱατροῦ, τῆς ὑγείας καί τῆς νόσου, τῆς σχέσεως ἱατροῦ - ἀσθενοῦς, τοῦ ρόλου τῆς τεχνολογίας καί τοῦ φαρμάκου. Στήν I.T.P., ἡ τεχνολογία «ἀποκτᾶ αὐτό πού τῆς λείπει· τά συστατικά τοῦ ὀνόματός της, **τέχνη** καί **λόγος**», ἡ ἐπιστημονική ἐφαρμογή γίνεται ἀνθρωπινότερη, ἡ ἰατρική εἶναι «ἐμψυχος».

Εἶναι κοινός τόπος, πλέον, ὅτι ἡ νόσος δέν ὀφείλεται, μόνο, στή συμβολή ἑνός μικροβίου ἢ μιᾶς ἐνζυματικῆς διαταραχῆς ἢ μιᾶς ἐκφυλιστικῆς διεργασίας, πού μέ φάρμακα καί μηχανήματα μποροῦν νά ἀντιμετωπισθοῦν ἀποτελεσματικά. Ἡ νόσηση σχετίζεται, σημαντικώτατα, καί «μέ τήν ἀπληστία καί τόν ὑλοζωισμό τοῦ ἀνθρώπου» (Σ. Μαρκέτος), «μέ τήν ἀγωνία καί τά προβλήματα ζωῆς» (P. Tournier), «μέ τήν ἀπορροή τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων, ἀπότοκο τῆς ὀσμῆρας ἀπαμβλύνσεως τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος» (Ε. Βορίδης). **Νοσοτροπία** καί **βιοτροπία** τοῦ «μοντέρνου» ἀνθρώπου ὑπο-

σκάπτουν τήν ὑγεία του. Ἀμοραλισμός καί περιφρόνηση τοῦ «πνεύματος» τόν ὀδηγοῦν, μέ μαθηματική ἀκρίβεια, σέ νόσηση, ἡ ὁποία δέν ἀφορᾷ, μόνο, στόν ὑπαίτιο, ἀλλά, πολλές φορές, ἀντανακλᾷ καί «προσβάλλει» καί τό ἀνυποψίαστο κοινωνικό σύνολο.

Τά παραπάνω ἀποτελοῦν βασιικές ἀλήθειες, οἱ ὁποῖες τεκμηριώνουν τή σημασία τῆς ἀτομικῆς εὐθύνης τοῦ καθενός γιά τήν ὑγεία του. Ἀλήθειες —ἀξιώματα— πού ἔχουν διατυπωθεῖ πρῖν χιλιάδες χρόνια. Ὁ Πλάτων, φιλόσοφος πού ἀσχολήθηκε μέ τά θεωρητικά προβλήματα τῆς ἱατρικῆς, εἶχε ἐκφράσει τήν ἀποψη ὅτι, ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων ἀποτελεῖ ἀποφασιστικό παράγοντα γιά τήν κατάσταση τῆς ὑγείας του. Ὁ Μ. Βασίλειος ὑπεστήριξε ὅτι, τό κακό τῆς ἀρρώστιας δέν τό δίνει ὁ Θεός, ἀλλά οἱ ἄνθρωποι ἀρρωσταίνουν, ἐπειδή παραβαίνουν τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Καί ἡ σοφία τοῦ λαοῦ ἔχει διαπιστώσει, πῶς «δσα τραβάει τό κορμί, τά φταίει τό κεφάλι».

Ἡ πνευματική ἀντίληψη στόν τρόπο ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει σημασία, ἐπίσης γιά τήν πορεία καί τήν ἔκβαση μιᾶς ἀρρώστιας του. Ἡ θεραπεία τοῦ ἀρρώστου «γίνεται ἀρτιότερα μέ τή διέγερση καί ἀφύπνιση πνευματικῶν στοιχείων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως» (Γ. Μερζίκας). Ἐρευνες, στίς ΗΠΑ, κάνουν λόγο γιά τή δύναμη τῆς πίστεως καί τῆς προσευχῆς στή διαδικασία ἀποθεραπείας τῶν ἀσθενῶν καί θεωροῦν αὐτούς τοὺς παράγοντες «ἀναπόσπαστο τμήμα τοῦ παραδοσιακοῦ θεραπευτικοῦ σχήματος» (H. Benson, 1996). Ἡ ἀληθινή ἰατρική δέν ἐνεργεῖ ὡς «ἐπιστήμη ἐπισκευῆς σώματος, ἀλλά ὡς τέχνη θεραπείας ἀνθρώπινου πλάσματος».

Ἡ διανοητική ὑπεροχή πάνω στήν ὕλη, μέ τίς ἀντιλήψεις τῆς σύγχρονης βιολογίας καί ἱατρικῆς, δέν φαίνεται ἀσυμβίβαστη πρὸς τήν Πίστη. Ὁ νοῦς

του ανθρώπου δεν ζημιώνει, όταν θεωρεί την πίστη ως ένα θεμέλιό του. «Πίστη και λόγος δεν είναι δυνατόν να βρίσκονται σε σύγκρουση, γιατί έχουν κοινή τή θεία καταγωγή τους» (Θωμάς Ακινάτης).

* * *

Στήν άσκηση της άληθινής ιατρικής κύριο ρόλο παίζει ή προσωπικότητα του ιατρού. Ο γιατρός, πού έχει στό του και την ψυχή του τό «άρχέτυπο» του θεράποντος, σύμφωνα μέ την Ίπποκρατική και Άγιογραφική αντίληψη, κρατάει «ώρισημένη στάση» στήν έρευνα και την έφαρμογή της επιστήμης του. Έπαγγέλεται την ιατρική ως «επιτήδευμα φιλανθρωπίας», όχι ως έμπορική συναλλαγή. Αισθάνεται «ιερουργός» και όχι «παραγωγός υπηρεσιών ύγείας». Ύπηρετεί τό ιδεώδες του άνθρωπισμού όχι λόγο διατάξεων και κανονισμών, αλλά από **άγάπη** για τον άνθρωπο (θεμελιώδης αξία της Ίατρικής). Φθάνει μέχρι θυσίας, ή όποία έκφράζει και τό «φυσικό στοιχείο της άγάπης» (Κ. Τσάτσος). Μέ την άρετή της άγάπης «μάρακα» ό Χριστιανισμός την άσκηση της ιατρικής, από τίς πρώτες ήμέρες της έμφανίσεώς του.

Η ουσία της ιατρικής δεν έγκειται, μόνο, σ' εκείνο τό όποιο **ένεργει** ό γιατρός, έγκειται, κυρίως, σ' εκείνο πού **είναι** ό ίδιος. Προϋπόθεση για τό «είναι» του γιατρού άποτελεί ή άυτόγνωσία του και ή γνώση - κοινωνία του μέ τό Θεό. Δυστυχώς, ή πραγματικότητα μέσα στήν όποία βιώνουμε **όλοι** μας είναι νοσηρή. Η παθολογία της κοινωνίας βρίσκεται σε έξαρση, έπηρεάζει την ιατρική κοινότητα και πολλά από τά μέλη της δεν καταφέρνουν νά μείνουν... άνοσα.

Τίθεται τό έρώτημα: πώς θά μπορούσε ένας γιατρός, σήμερα, νά είναι άριστος επιστήμων - τεχνοκράτης, μαζί και στοχαστής; Κατά τό Γαληνό, «ό-

στις άν, άληθής ιατρός ή, πάντως ούτος έστί και φιλόσοφος». Και ό Γάλλος ιατροβιολόγος νομπελίστας Alexis Carrel (ό πατέρας των μεταμοσχεύσεων) προσφέρει, από την έμπειρία του, παράδειγμα. Στόν πρόλογο του κλασικού του βιβλίου «Ο άνθρωπος, αυτός ό άγνωστος» (L' homme cet inconnu), γράφει τά εξής:

«Ο άνθρωπος πού έγραψε τό βιβλίο αυτό δεν είναι φιλόσοφος, είναι επιστήμονας. Προσπάθησε νά ξεχωρίσει τό γνωστό από τό πιθανό και νά διακρίνει την ύπαρξη του άγνωστου από τό άγνώριστο. Θεώρησε τό άνθρώπινο όν ως σύνολο των παρατηρήσεων και της έμπειρίας όλων των έποχών και όλων των τόπων. Ό,τι όμως περιγράφει τό είδε ό ίδιος ή τουλάχιστον τό έμαθε από άνθρώπους μέ τους όποιους συνδέεται. Είχε την καλή τύχη νά βρεθεί σε συνθήκες πού του επέτρεψαν νά μελετήσει, χωρίς προσπάθεια, ούτε προσόντα από μέρους του, τά φαινόμενα της ζωής στήν ταραχώδη πολυπλοκοτήτά τους.

Μπόρεσε νά παρατηρήσει όλες, σχεδόν, τίς μορφές της άνθρώπινης δραστηριότητας. Γνώρισε τους μικρούς και τους μεγάλους, τους ύγιείς και τους άρρώστους, τους μορφομένους και τους άγράμματος, τους χαζούς, τους τρελλούς, τους ικανούς, τους έγκληματίες.

Συναναστράφηκε χωρικούς, προλετάριους, ύπαλλήλους, επιχειρηματίες, μικρομαγαζάτορες, πολιτικάντηδες, στρατιώτες, καθηγητές, δασκάλους, ιερείς, άριστοκράτες και άστους.

Η τύχη τον έφερε πάνω στό δρόμο φιλοσόφων, καλλιτεχνών, ποιητών και σοφών. Και καμιά φορά, επίσης, μεγαλοφυϊών, ήρώων και άγίων.

Συγχρόνως είδε νά εργάζονται οι μυστικοί μηχανισμοί, πού στό βάθος των ιστών, μέσα στήν ίλιγγιώδη άπε-

ραντωσύνη του ἔγκεφάλου, εἶναι ἡ ὑπόσταση ὄλων τῶν ὀργανικῶν καὶ διανοητικῶν φαινομένων».

Τό κείμενο τοῦ Carrel δείχνει, πολύ χαρακτηριστικά, τί χρειάζεται νά βιώσει ὁ γιατρός, γιά νά γνωρίσει τόν ἄνθρωπο, τήν ὕπαρξη τοῦ ὁποίου καλεῖται νά ὑπερασπίζει. Ὁ γιατρός πρέπει νά «ἀναδευτεῖ» μέσα στή γνώση, τήν πείρα, τό στοχασμό, τήν ἐπικοινωνία μέ τόν πλησίον του, γιά νά μπορεῖ νά συλλαμβάνει τούς «μυστικούς μηχανισμούς» τῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος.

Ὁ γιατρός, μέ στέρεη ἐπιστημονική ὑποδομή, ἀνθρωπιστική παιδεία, ὀξεῖα παρατήρηση, κοινωνική ἐμπειρία, ἠθική εὐαισθησία καί ταπεινό φρόνημα, θεραπεύει φιλοσοφώντας καί φιλοσοφώντας «γιατρεύει» ἀποτελεσματικώτερα καί πληρέστερα. Μέ αὐτό τόν τρόπο ἐνεργείας του ἐνσαρκώνει ὅ,τι ἀκριβῶς, αἰσθάνεται ὁ λαός μας, ὅταν προφέρει τή λέξη **γιατρός**. Ὁ λαός μας «ταυτίζει, αὐτομάτως, τόν ἐπιστήμονα ἐκεῖνο, ὁ ὁποῖος ἔχει τίς ἰδιαιτέρες ἀρετές, ὅπως τή συμπόνια, τήν ἀυταπάρνηση, τή θυσία, τήν ὑπομονή, τήν εὐλικρίνεια, τή σύνεση, τή διάκριση, τή συνέπεια, τήν ταπεινοφροσύνη, προπάντων δέ, τήν ἀγάπη γιά τόν ἄνθρωπο» (Σ. Δοξιάδης).

Ὁ Ἱπποκράτης, θαυμάζοντας τόν τύπο τοῦ γιατροῦ πού φιλοσοφεῖ, ἔφθασε στόν ὑπερβολικό χαρακτηρισμό: «Ἰητρός φιλόσοφος ἰσόθεος».

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι, λαοί καί κοινωνίες, ἀνέκαθεν, σέβονταν καί καμάρωναν τή μορφή τοῦ γιατροῦ. Γράφει ὁ καθηγητής Δ. Λουκάτος: «Παρ' ὄλες, ἔστω, τίς ἀντιλεγόμενες γνώμες, ὁ γιατρός εἶναι, μετά τό Θεό, ὁ πιό ὑπολογιζόμενος, γιά τή στήριξη καί τήν ἀποκατάσταση τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου, συνάνθρωπος. Εἶναι, πάντα, εἴτε ὁ πιθανός, εἴτε ὁ ἀναγνωρισμένος σωτήρας τοῦ ἀρρώστου».

Στίς ἀνθρώπινες δραστηριότητές του, ὁ γιατρός... «παίζει τό Θεό» καί ἐάν δέν εἶναι προικισμένος (ἀπό τή φύση του ἢ ἀπό διδασχῆ) μέ τή σύνεση τοῦ φιλοσόφου καί τήν ταπεινοφροσύνη τοῦ πιστοῦ, κινδυνεύει νά καταληφθεῖ ἀπό τήν ἔπαρση καί ἀλαζονεία τοῦ τεχνοκράτου - κυβερνήτου τῆς ὕλης, μέ καταστροφικές συνέπειες γιά τόν ἄνθρωπο καί τήν ἀνθρωπότητα. Ὅταν, ὅμως, ἔχει συνείδηση «τῶν σχέσεων τῶν ἰσῶν μέ τό πνεῦμα, τότε θά μπορεῖ νά στέκεται στό ἀκρότατο ὄριο, ὅπου μπορεῖ νά φθάσει, χωρίς νά τό ξεπεράσει, ἀναγνωρίζοντας τό ἀσύλληπτο».

Ὁ σοβαρός γιατρός καί βιολόγος διεισδύει στόν πυρῆνα τοῦ κυττάρου καί, ἀναλύοντας τά στοιχεῖα τους, αὐτομάτως ἀνάγεται στό Δημιουργό, «ψηλάφῃ τά κράσπεδα τοῦ μεταφυσικοῦ κόσμου καί Τόν συναντᾷ».

Ὁ διάσημος Γερμανός, καθηγητής τῆς χειρουργικῆς, Ferdinand Sauerbruch ἔλεγε ὅτι, «ἡ ἀληθῆς ἰατρική τέχνη εὐρίσκεται ἠνωμένη μετά τοῦ Θεοῦ, ἐν πνεύματι ταπεινώσεως». Καί ὁ Ἑλληνας Ἄρης Πατρῖνος, συντονιστής τῆς ἐρευνητικῆς ὁμάδος γιά τήν ἀποκωδικοποίηση τοῦ DNA, δήλωσε πρόσφατα: «Ἡ ἀνακάλυψή μας αὐτή δέν μᾶς ἀπομακρύνει ἀπό τό Θεό, ἀντίθετα, μᾶς φέρνει πιό κοντά».

Ἔτσι αἰσθάνονται καί ἔτσι ἐκφράζονται οἱ ἀληθινοί ἐπιστήμονες, αὐτοῖ πού «ἐργάζονται μέ τό νοῦ τοῦ ἐπιστήμονος καί σκέφτονται μέ τήν καρδιά τοῦ φιλοσόφου».

* * *

Προχωροῦμε, ἤδη, στήν τρίτη μ.Χ. χιλιετία καί ἡ ἰατρική (ἐπιστήμη καί τεχνολογία) κινοῦνται μέ πυραυλική ταχύτητα καί «προορθεύουν» πράγματα ἀσύλληπτα. Τό ἀθηνεϊκό καί διαχρονικῆς ἀξίας ἀγιογραφικό λόγιο «Κύριος ἔδωκεν ἐπιστήμην ἐνδοξάζεσθαι

έν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ», θά βρῖσκει τήν καλύτερη ἐπιβεβαίωση, πρὸς δόξαν Θεοῦ καί τήν εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου.

Κάποιες ἀπόψεις γιά περιορισμούς στήν ἔρευνα, «δέν εἶναι μόνο ἀνεφάρμοστες, ἀλλά μποροῦν νά ἀποδειχθοῦν καί ἀποπροσανατολιστικές». Οἱ προβληματισμοί —έν πολλοῖς δικαιολογημένοι— δέν ἀφοροῦν στή φύση τῆς ἐρεύνης, ἀλλά στή χρήση της. Αὐτό, πού θά πρέπει νά καθορίζει τήν ἐπιστημονική δύναμη εἶναι, κατά τό διάσημο Γάλλο γενετιστή, J. Lejeune, «ὅτι θά χρειασθεῖ κάτι πού θά καθοδηγεῖ τί εἶναι καλό καί τί εἶναι κακό στήν ἔρευνα καί τήν ἐφαρμογή». Ἐάν ὁ ἄνθρωπος «στήν τεχνολογία τῆς ἐνφυῆς δώσει τή θέση τῆς τεχνολογίας τῆς συνέσεως», τότε τό θαῦμα πού θά ἐπιτελεῖ, «δέν θά εἶναι ἀπάνθρωπο, δέν θά εἶναι ἡ θέασή του συντριβή τοῦ Θεοῦ» (Ο. Ἐλύτης).

Ὁ γιατρός ὀφείλει νά ἀντιληφθεῖ ὅτι, μέ τόν κόσμο ὁ ὁποῖος τόν περιβάλλει, ἔρχεται σέ ἐπαφή ὄχι μόνο μέ τήν ξερή γνώση, ἀλλά συνδέεται καί μέ τό πνεῦμα καί μέ τήν ἀγάπη, γράφει ὁ Carrel. Μέ μιὰ τέτοια ἀντίληψη ἡ ἔρευνα στηρίζεται ἀνθρωπινότερα. Ἐάν λείψει ἡ ἀντίληψη αὐτή, ὑπάρχει φόβος ἡ ἀνθρωπότητα νά ξαναζήσει «τούς μικροφιλόδοξους ἐπιστήμονες τῶν πεπραγμένων τύπου ἐπιστήμης Νταχάου».

Στίς μέρες μας ἡ Ἱατρική ἔχει πολύ καλές μαρτυρίες καί διά στόματος ἐπιφανῶν ἐργατῶν της, παγκοσμίως. Εἶναι πολλοί αὐτοί πού ὁμολογοῦν ὅτι, γιά νά γίνει ἡ ἱατρική ὄλο καί πιό ἀποδοτική, πιό ἀνθρωπιστική, χρειάζεται προσέγγιση τῆς Πίστεως καί τοῦ Πνεύματος. Πέρα ἀπό τή φιλοσοφία ἔχει ἀνάγκη τῆς Θεολογίας καί τῆς Ἐκκλησίας. Γράφει ὁ καθηγητής Π. Τούτουζας, «εἶναι δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατο, νά θεωρεῖται ἡ ἱατρική πράξη καί ὁ γιατρός κάτι ξεχωριστό ἀπό τήν

Ἐκκλησία. Ὁ Ἱπποκράτης ἔθεσε τίς βάσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἱατρικῆς, ἀλλά μέσα στά πλαίσια τοῦ ναοῦ».

Πολλοί θεολόγοι, ἐξ ἄλλου, σκέφτονται καί γράφουν μέ ...ἱατρική ὀρολογία καί νοοτροπία, προτείνοντας «μέσα» ἐνισχύσεως τῆς καθόλου ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου, τά ὁποῖα προσφέρει ἡ διδαχὴ τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι γνωστό, ὅτι ὁ πνευματικός παράγων θεωρεῖται οὐσιαστικός συντελεστής στήν ἀναζωογόνηση τῶν ἀμυντικῶν διεργασιῶν τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πνευματικότητα, «ἴδιον τοῦ ἀνθρώπου» κατά Ἀριστοτέλην, εἶναι κάτι πού δέν πρέπει νά ἀγνοεῖται στή ζωὴ του, τόσο ὅταν εἶναι ὑγιής, ὅσο καί ὅταν ἀσθενεῖ. Βοᾷ ἡ πραγματικότητα τῆς ζωῆς, ὅτι ἡ θεληματική ἀπώθηση τοῦ πνεύματος εἶναι τό δρᾶμα τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας, τοῦ λιγώτερο εὐτυχισμένου καί περισσότερο ὑποκείμενου στήν ποικιλόμορφη νόσηση. «Οἱ ἐπιστήμονες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἅγιοι, ἔχουν ὀλοκληρώσει τά πειράματά τους, ἔχουν χαρτογραφήσει τό πνευματικό γονιδίωμα τοῦ ἀνθρώπου» καί προβάλλουν τήν **ἀγιότητα ζωῆς** ὡς «παράγοντα ἀσφαλείας» τῆς ὑγείας, ὅπως ὀρίζεται, σήμερα, ἡ **ὑγεία**: φυσική, ψυχική, κοινωνική εὐεξία.

Στόν 21ο αἰῶνα ἡ «ἐπανάσταση» τῆς Βιοϊατρικῆς θά εἶναι νικηφόρα, ὅταν οἱ ἐπιστήμονές της ἀποβάλουν τήν ἀντίληψη, ὅτι ἡ ὀλοκλήρωση τοῦ ἔργου τους περιέχεται, ἀποκλειστικά, στήν ὀρθολογιστική ἐρμηνεία τῆς ζωῆς.

Ἡ Ἱπποκρατικο-χριστιανική ἀντίληψη γιά τόν ἄνθρωπο, ὡς «ὄλο», ἀποτελεῖ γερό πνευματικό θεμέλιο, στό ὁποῖο πρέπει νά στηρίζεται ἡ ἱατρική, γιά τό **καλό** τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἱατρική, γράφει ὁ καθηγητής Γ. Δαΐκος, προοδεύει, κατακτᾷ καί ὑπερνικᾷ πολλές ἀρρώστειες, ὁ ἄνθρωπος ὁμως παραμένει θνητός καί πάσχει καί θά πάσχει ἐφ' ὅσον ὑπάρχει... Ἐάν μπορούμε νά τόν θεραπεύσουμε εἶναι εὐθύνη μας... Ἄλλά κι ἂν δέν μπορού-

με, θά πρέπει νάχουμε τήν ψυχική έτοιμασία καί δύναμη νά τόν κρατήσουμε από τό χέρι καί νά τοῦ σταθοῦμε δίπλα... ὥσπου νά φύγει, ἀπό τόν κόσμο τοῦτο, ἤρεμος». Ἐδῶ πλάι στό κρεβάτι τοῦ θανάτου μετράει ὁ στοχασμός τοῦ γιατροῦ καί ἀναδεικνύεται ἡ προσωπικότητά του καί ἡ χρησιμότητά του.

* * *

Τόν 21ο αἰῶνα συνοδεύει ἡ περιλάλητη «παγκοσμιοποίηση» τῆς λογικῆς τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τοῦ ἐμπορικοῦ πνεύματος, τῆς ἠλεκτρονικῆς κουλτούρας, τῆς ρομποτικοποιήσεως τοῦ ἀνθρώπινου πλάσματος. Μπροστά στά φαινόμενα αὐτά ἡ ἱατρική κοινότητα ἔχει λόγο, ὀφείλει μιὰ προσατασία καί ἀνάδειξη τῆς ἀνθρώπινης ἀξίας καί τῆς μοναδικότητάς της.

Ἀπό τήν πλευρά τῆς ἱατρικῆς, πολλά φαινόμενα τῆς παγκοσμιοποιήσεως μποροῦν νά θεωρηθοῦν «παράγοντες κινδύνου» γιά τήν **καθόλου** ὑγεία τοῦ ἀτόμου καί τῆς κοινωνίας. Ἡ ἱατρική κοινότητα, μέ τήν προσοφρά της, καλεῖται νά δείχνει, «πρός πᾶσαν κατεύθυνσιν», ὅτι κίνητρο τῶν δραστηριοτήτων καί τοῦ ἰδεώδους τῆς παγκοσμιοποιήσεως πρέπει νά εἶναι ἡ **ἀγάπη** γιά τόν ἀνθρώπο, ἡ ἀγάπη πού ἐδράζεται στή χριστιανική πίστη. Σύμφωνα καί μέ τό René - Cartesius - Descartes, «ἡ ἱατρική μέ τόν ὑψηλό προορισμό της καί τόν ἀνθρώπινο ρεαλισμό της, μπορεῖ νά ἀποτελέσει τό μέσον πού κάνει, γενικά, τοῦς ἀνθρώπους φρονιμώτερους καί ἱκανώτερους».

Κύρια συνιστώσα τῆς εὐτυχίας, ἀτόμου καί κοινωνίας, εἶναι ἡ **ὑγεία** (φυσική, ψυχική, κοινωνική). Ὁλος ὁ κόσμος ἀπαιτεῖ αὐτό τό ἀγαθό, οἱ γιατροί ὀφείλουν νά τό προστατεύουν ἀπό **κάθε κίνδυνο**.

«Ὁ δέ καιρός ὀξὺς!»... ὅπως ἔλεγε ὁ Ἱπποκράτης.

MIX. Θ. ΜΗΛΙΓΚΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- CARREL A. (1948): Ὁ ἀνθρώπος, αὐτός ὁ ἀγνωστος (Ἐκδ. Κ. ΚΑΚΟΥΛΙΔΗ, ΑΘΗΝΑΙ).
- ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΣ Μ. (1950): Ψυχικά ἐπιδράσεις ὡς νοσογόνος παράγων (Ἐκδ. ΚΑΚΟΥΛΙΔΗ, Ἀθήναι).
- ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ Ν. (1950): Εἰσαγωγή στήν ἱστορία καί φιλοσοφία τῆς ἱατρικῆς (Ἀθήνα).
- ΔΑΪΚΟΣ Γ. (1970): Τό νόημα τῆς ἱατρικῆς Παιδείας (Ἐναρκτήριο Μάθημα, Ἀθήναι).
- ΔΟΞΙΑΔΗΣ Σ. (1977): Ἐνας γιατρός σκέπτεται καί γράφει (Ἐκδοτική Ἐρμῆς, Ἀθήνα).
- ΚΑΚΟΥΛΑΣ Β. (1979): Ἡ ποιότητα τῆς ζωῆς (Materia Medica Graeca, 7(2) 115-119).
- ΛΟΥΡΟΣ Ν. (1980): Μεγάλοι Χειρουργοί (Ἐκδ. Φιλιππότη, Ἀθήνα).
- ΜΕΡΙΚΑΣ Γ. (1987): Ὁ σημερινός γιατρός σέ σύγκριση μέ τόν παλιό (ἱατρική, 51: 39-48).
- ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΣ Κ. (1989): Ὁ Ἱπποκράτης καί ἡ Φιλοσοφία (Ἀρχεῖα Ἑλληνικῆς ἱατρικῆς, 6: 104-108).
- ΚΕΤΣΕΑΣ Θ. (1989): Ἡ ἱερή σχέση γιατροῦ καί ἀρρώστου καί ἡ φθορά της στήν ἐποχή μας (Κοινωνικές Τομές, 5: 193-197).
- ΜΗΛΙΓΚΟΣ Μ. (1989): Ὁ Paul Tournier καί ἡ ἱατρική τῆς Προσωπικότητος (Ἀθήναι).
- ΔΑΪΚΟΣ Γ. (1991): Ἡ ποιότητα τῆς ἱατρικῆς καί ἡ ποιότητα τῆς ζωῆς (Ἀκτίνες, 54: 208-222).
- ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΣ Δ. (1991): Ἡ ἔννοια τοῦ Προσώπου στήν ἀρχαία ἑλληνική καί ἑλληνοχριστιανική παράδοσι (Ἀκτίνες, 54: 208-222).
- ΔΑΪΚΟΣ Γ. (1995): Τό πρότυπο τοῦ γιατροῦ (Ἀκτίνες, 58: 186-192).
- ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ Ν. (1997): Εἰσβολή τῆς τεχνολογίας! Κρίση τῆς ἱατρικῆς. Σύγχυση τοῦ ἀνθρώπου; (Ἐκ Πέτρας, Σεπτ. - Ὀκτ., 1342-1345, Νοέμβρ. - Δεκ., 1379-1382).
- ΜΗΛΙΓΚΟΣ Μ. (1997): Ὁρθοπεδική βίωση καί ὑγεία (Ἀκτίνες, 60: 300-307).

- ΛΟΥΚΑΤΟΣ Δ. (1998): Λαϊκό «συνταγολόγιο» υγιεινής και θεραπείας, από τις παροιμίες του Έλληνικού Λαού (Δελτίο Ελληνικής Λαογραφικής Έταιρείας, Τόμος ΛΗ).
- ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Κ. (1998): Άρχαϊοί Έλληνες Ίατροί (Έκδ. ΙΑΣΩ, Άθήνα).
- ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ Β. (1998): Ο Δημιουργός του Σύμπαντος (Καθημερινή, 11 Άπρ.).
- ΤΖΑΒΑΡΑΣ Γ. (1998): Η Ιατροθεολογική φιλοσοφία του ύστερου Kierkegaard και οι ιστορικές της καταβολές (Είς: Φιλοσοφία και Ίατρική, Έκδ. ΙΩΝΙΑ, Άθήνα).
- ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΥ Χ. (1998): Η έννοια του προσώπου στη βοηθική και την ιατρική πρακτική (Είς: Φιλοσοφία και Ίατρική, Έκδ. ΙΩΝΙΑ, Άθήνα).
- ΜΑΡΑΓΚΟΣ Γ. (1999): Θεσμοί και λειτουργία των νοσηλευτικών ιδρυμάτων στίς ΗΠΑ και η αναγκαιότητα θέσπισής των στον Έλληνικό χώρο (Άκτίνες, 62: 115-119).
- ΓΑΡΔΙΚΑΣ Κ. (1999): Πώς θα έκλείψουν οι άθλιότητες του ΕΣΥ (Καθημερινή, 21 Αυγούστου).
- ΦΟΥΡΑ Γ. (1999): Η ιατρική στό βωμό... τής κατανάλωσης» (Καθημερινή, 25 Άπριλίου).
- ΦΟΥΡΑ Γ. (1999): Νοσοκομεία: Επί 70 χρόνια τά ίδια προβλήματα (Καθημερινή, 28 Νοεμβρ.).
- ΡΑΓΙΑ Α. (2000): Η παρουσία τής Νοσηλευτικής στό σύγχρονο κόσμο (Άκτίνες, 63: 250-255).
- ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Κ. (2000): Δεοντολογία στήν Ίατρική (Ένημέρωση των Γιατρών, 155: 13-16).
- ΜΗΛΙΓΚΟΣ Μ. (2000): Ίατροφιλοσοφικά και ιατροκοινωνικά του Μ. Βασιλείου (Άκτίνες, 63: 3-9).
- ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ Ι. (2000): Θρησκεία - Πνευματικότητα και Ίατρική (Ίατρική, 78(2): 123-130).
- ΜΑΡΚΕΤΟΣ Σ. (2000): Διονύσιος Γ. Ίκκος (Άθήνα).

ΔΟΞΟΛΟΓΙΑ

Δόξα στό Φώς! ψάλλει ό παπᾶς άπ' τήν ώραιά πύλη.
Κι' ό ήλιος τ' άκουσ' ό ξανθός, και βιάστηκε νά στείλη
χιλίες λαμπάδες τήν αύγή, τιμή στό φωτοδότη.
Φώς έκ φωτός, πού ελάμπρυνες του Χάους τά πρώτα σκότη,
δέξου τό στίχο αντί κερι κι' άπ' τά δικά μου χείλη.

Στά πέντε δάχτυλα κρατῶ τήν ταπεινή μου λύρα,
πού μιάν αύγή άπ' τά χέρια Σου τά πλαστοργά τήν πῆρα.
Σοφέ Τεχνίτη, μάθε με γλυκά νά τήν χτυπῶ!
Άπόψε πού μ' εἰφράνανε τῆς λεμονιάς τά μῦρα,
θέλω ἕναν ὕμνο άνείπωτο στή δόξα Σου νά πῶ!

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΗΣΑΥΡΩΝ - Β' (Δίκαιο)

Γ. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Στίς ώργανωμένες πολιτείες ή συμ-βίωση καί ή συνεργασία τών πολιτῶν στηρίζονται πάντοτε σέ Κανόνες Δικαίου, δηλ. σέ κανόνες πού ρυθμίζουν τίς σχέσεις τους γιά τήν δίκαιη καί ισότιμη ίκανοποίηση τών συναλλακτικῶν καί γενικώτερα τών βιοτικῶν τους ἀναγκῶν.

Πρόκειται γιά τό λεγόμενο «τεθει-μένο δίκαιο» (στήν Νομική θεωρία γνωτό μέ τόν λατινικό ὄρο *Lex lata*), πού θεσμοθετεῖται ἀνέκαθεν ἀπό τήν «Κρατοῦσα Ἐξουσία» καί χαρακτηρίζεται ἀφ' ἐνός ἀπό τήν **δεσμευτικό-τητα**, δηλ. τό ἀναγκαστό τῆς ἐφαρ-μογῆς του ἀπό ὄλους τούς πολῖτες, καί ἀφ' ἐτέρου ἀπό τήν ἐπιβολή **κυ-ρώσεων** σέ ὄσους ἀποτολμοῦν τήν πα-ραβίαση τῶν διατάξεών του (*Jus co-gens*).

Καί τό ἐρώτημα πού τίθεται εἶναι: ἀπό πού ἀντλεῖ τό «τεθειμένο δίκαιο» τό κύρος του, ὥστε νά εἶναι αὐτο-νόητη ή καθολική παραδοχή του;

1. ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

1. Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες τό «τεθει-μένο» ή «θετικό Δίκαιο» δέν τό θεω-ροῦσαν ἀπλῶς ὡς προϊόν τῆς ἀνθρώ-πινης θελήσεως, ἀλλά ὡς ὑπερφυσική ἐμπνευση τῆς ὁποίας ή «**Θέμις**» καί ή «**Δίκη**» ἦσαν οἱ κυριώτεροι συντελε-στές.

«Θέμις» ἦταν «ή θεία βούληση, σύμμαχος τῆς ἐκάστοτε κρατοῦσας ἀ-νώτερης κοινωνικῆς τάξεως».

«Δίκη» δέ ἦταν «τά δικαιώματα τῶν καθ' ἕκαστον ἀτόμων, ὑφιστάμενα καί ρυθμιζόμενα κατά θεία ἐπιταγή».

2. Κατά τήν «ἐπική περίοδο», δηλ. ὅταν διατυπώθηκαν κυρίως τά Ὀμηρι-κά Ἔπη, πηγή τοῦ Δικαίου γιά τούς Ἕλληνες καί ὄλους τούς ἄλλους λαούς ἦταν τό «**Ἔθος**», τό **Ἔθιμο**, ἐφ' ὅσον τότε δέν εἶχε ἀκόμη ἐμφανισθῆ οὔτε δικαστηριακή πράξη, οὔτε ἐπιστημονι-κά προηγμένο Δίκαιο.

3. Στήν κλασσική Ἑλληνική Ἀρ-χαϊότητα κυριώτερη πηγή δικαίου εἶναι ὁ **Νόμος**, ὁ ὁποῖος κατά τό πλεῖστον διαδέχθηκε τό Ἔθιμο.

Ἡ μετάβαση ἀπό τό Ἔθιμο στό «θετό Δίκαιο» ὑπῆρξε προϊόν ἀγῶνων τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν τάξεων καί στρεφόταν κατά τῶν ἀνωτέρων τά-ξεων, πού εἶχαν στά χέρια τους τήν διοίκηση καί τήν δικαιοσύνη.

4. Κατά τήν «Δημοκρατική περίο-δο», ή ὁποία καί θεωρεῖται ὡς ή κατ' ἐξοχήν περίοδος τῆς νομοθετικῆς δρά-σεως, διέπρεψαν ὡς Νομοθέτες κυρίως:

1. Ο **ΔΡΑΚΩΝ**, ὁ ὁποῖος ἔλαβε ἀπό τούς Ἀθηναίους, ἐπί Ἀρχοντος Ἀρισταίχμου τό 621 π.Χ., τήν ἐντολή νά καταγράψει τά παλαιά Ἔθιμα καί νά ἀπαρτίσει γραπτή νομοθεσία. Πρά-γματι ὁ Δράκων συνέλεξε τά Ἔθιμα καί κατήρτισε, κατά τόν Πλούταρχο «οὐ διά μέλανος ἀλλά δι' αἵματος», τήν Νομοθεσία του, ή ὁποία ἔμεινε στήν ἱστορία γνωστή ὡς ή ἀσύτηρότερη Νομοθεσία, ὥστε μέχρι σήμερα κάθε ἀσύτηρός Νόμος ή προστατευτικό Μέ-

τρο νά χαρακτηρίζεται ως «δρακόν-
τειο».

Χαρακτηριστικές τῆς αὐστηρότητας
τῆς «Δρακόντειας Νομοθεσίας» εἶναι:

α) Ἡ ποινική νομοθεσία, οἱ γνω-
στοί «Φονικοί Νόμοι» τοῦ Δράκοντος,
οἱ ὁποῖοι προέβλεπαν τήν θανατική
ποινή γιά μεγάλο ἀριθμό ἀδικημάτων.
Ἄξια ἐξάρσεως ὅμως εἶναι ἡ διάκριση
πού προβλέπεται γιά τό ἀδίκημα τῆς
ἀνθρωποκτονίας, τήν ὁποία διακρίνει
σέ «ἐκούσια», δηλ. ἐκ προμελέτης, καί
«ἀκούσια», δηλ. ἐκ περιστάσεως, προ-
βλέποντας θανατική ποινή μόνο γιά
τήν πρώτη.

β) Ἡ δίωξη τῶν ὀφειλετῶν γιά
χρέη καί τό δικαίωμα τῶν δανειστῶν
νά ἀποκοτῶν ὡς δούλους τοὺς ὀφει-
λέτες πού ἀδυνατοῦσαν νά ἐξοφλήσουν
τά χρέη τους, γεγονός πού διετήρησε
τήν κοινωνική ἀδικία καί τίς ὀξείες
ἀντιπαραθέσεις μεταξύ τῶν τάξεων.

2. Ο ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ, Νομοθέτης
τῆς Σπάρτης, ἡ ὁποῖος μέ τήν καθαρᾶ
«στρατιωτική» Νομοθεσία του πέτυχε
τήν γαλήνευση τῆς Σπαρτιατικῆς Πολι-
τείας, πού βρισκόταν σέ κατάσταση
ἀταξίας λόγω τῶν κοινωνικῶν ἐρίδων
μεταξύ τῶν Σπαρτιατῶν. Στήν ὀργάνω-
ση τῆς Πολιτείας ἀποφασιστικά συνετέ-
λεσαν δύο θεσμοί πού θέσπισε ὁ Λυ-
κούργος:

α) Τῆς **Γερουσίας** πού ἀποτελεῖτο
ἀπό 28 ἄνδρες, ἡλικίας τουλάχιστον
60 ἐτῶν. Τά μέλη της ἐπελέγοντο ἰσο-
βίως ἀπό τόν λαό, καί συγκροτοῦσαν
τό ἀνώτατο Δικαστήριο τῆς Πολιτείας
πού ἀποφάσιζε γιά ὅλα τά σοβαρά
θέματα, γιά εἰρήνη, πόλεμο, νέους Νό-
μους καί ἐκλογή Ἀρχόντων.

β) Ὁ δεύτερος θεσμός πού θέσπισε
ὁ Λυκούργος ἦταν ἡ **Ἀπέλλα**, δηλ.
ἡ Ἐκκλησία τοῦ Δήμου, τήν ὁποία
ἀποτελοῦσαν ὅλοι οἱ πολῖτες πού εἶχαν
συμπληρώσει τό 30ό ἔτος τῆς ἡλικίας
τους. Συνεδρίαζε στό ὑπαίθρο σέ κάθε

πανσέληνο καί χωρίς συζήτηση ἐνέκρι-
νε ἢ ἀπέρριπτε τά «προβουλευματα»
τῆς Γερουσίας.

γ) Στήν Λυκούργειο Νομοθεσία, τέ-
λος, ὀφείλετο ἡ διάκριση τῶν πολιτῶν
σέ κοινωνικές τάξεις, τοὺς **Σπαρτιά-
τες**, τοὺς **Περιοίκους** καί τοὺς **Εἰλω-
τες**.

Οἱ Εἰλωτες ἦσαν δοῦλοι, τοὺς ὀ-
ποῖους ἐξεμεταλλεύοντο οἱ Σπαρτιάτες
ὑποχρεώνοντάς τους νά δουλεύουν γι'
αὐτούς καί νά τοὺς παραχωροῦν τό
μεγαλύτερο μέρος τῶν εἰσοδημάτων.
Ἀνῆκαν ὅμως στήν Πολιτεία, καί γι'
αὐτό οἱ Σπαρτιάτες δέν εἶχαν δικαίω-
μα οὔτε νά τοὺς πωλήσουν ἔξω τῆς
χώρας, οὔτε νά τοὺς φρονεῦσουν, οὔτε
νά τοὺς δωρήσουν. Διέφεραν δηλ. ση-
μαντικά ἀπό τοὺς δούλους τῆς Ἀθη-
ναϊκῆς Πολιτείας.

3. Ο ΣΩΛΩΝ εἶναι ὁ σημαντικώ-
τερος τῶν Νομοθετῶν τῆς Ἑλληνικῆς
Ἀρχαιότητος. Ποιητής καί Φιλόσοφος,
ἕνας ἀπό τοὺς 7 Σοφούς, τόν ὁποῖο
ὁ Wilamowitz, ὁ γνωστός ἑλληνοεὐρωπαϊκός
ἀναμορφωτής τῆς κλασσικῆς φιλολο-
γίας, στό ἔργο του «Ἀριστοτέλης καί
Ἀθήνα» τόν χαρακτηρίζει ὡς «ἰδρυτή
τῆς Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας».

Μέ τήν Νομοθεσία τοῦ Σόλωνα λύ-
θηκαν βασικά κοινωνικά προβλήματα
πού κυριαρχοῦσαν στήν Ἀθηναϊκή Πο-
λιτεία, ἀντιμετωπίσθηκαν δέ μέ τόν
τρόπο αὐτόν ὄχι μόνο οἱ κοινωνικές
ἀντιθέσεις πού δέσποζαν σ' αὐτήν, ἀλ-
λά καί ἡ ἐγκληματικότητα τήν ὁποία
αὐτές προκαλοῦσαν.

Ἐπτά εἶναι τά βασικά Νομοθετήμα-
τα τοῦ Σόλωνα:

α) Ἡ **«Σεισάχθεια»**, πού εἶχε στό-
χο νά «ἀποσειεῖ τό ἄχθος» ἀπό τοὺς
ῶμους τῶν πτωχῶν ὀφειλετῶν, πού
ἀποτελοῦσαν τήν πλειονότητα τοῦ Ἀ-
θηναϊκοῦ Λαοῦ καί στέναζαν κάτω ἀ-
πό τό βάρος δανείων ὑπό ἐπαχθέστα-
τους ὄρους, μέ «ἐγγύηση σώματος» πού

παρείχε στους δανειστές τό δικαίωμα πώλησης του όφειλέτη ως δούλου.

β) Τό Νομοθέτημα μέ τό όποιο άλλαξε τό κριτήριο τής κοινωνικής διάκρισης, πού μέχρι τότε ήταν ή καταγωγή, θεσμοθετώντας άντ' αυτού ως κριτήριο τό εισόδημα.

γ) Τό Νομοθέτημα μέ τό όποιο εισήγαγε δύο δικαστικούς θεσμούς: Τήν **Εισαγγελία** για τήν δίωξη των εγκληματών και τό **Λαϊκό Δικαστήριο τής 'Ηλιαίας** για τήν εκδίκασή τους.

Η «'Ηλιαία» αποτελούσε τό 'Ανώτατο Δικαστήριο, στο όποιο μετείχαν 5000 δικαστές, επιλεγόμενοι κατ' έτος μέ κλήρωση. Έδিকাζε σε υπαίθριο χώρο, κοντά στην 'Αγορά, όλες τς «δικήμοσιες δίκες», δηλ. υποθέσεις για άδικήματα πού έδιώκοντο από τήν Πολιτεία. Η ψηφοφορία ήταν μυστική, σε περίπτωση δέ ίσοψηφίας ό κατηγορούμενος άθωνόταν, γιατί «νικούσε ή ψηφος τής 'Αθηνάς». Βραδύτερα άσκούσε και τόν έλεγχο επί των ψηφισμάτων τής «'Εκκλησίας του Δήμου», είχε δέ και άρμοδιότητα επί των διενέξεων μεταξύ των συμμάχων πόλεων.

δ) Τό Νομοθέτημα μέ τό όποιο στόν «κατάλογο των εγκληματών», πού έπρεπε να κολάζονται από τήν Πολιτεία, περιέλαβε όλες εκείνες τς πράξεις πού άνέκαθεν έθεωροϋντο είτε ως προσβολή βασιικών ανθρώπινων δικαιωμάτων, είτε ως προσβολή τής κοινωνικής τάξεως και εύρυθμίας.

ε) Τό Νομοθέτημα μέ τό όποιο προεβλέπετο ή θανατική ποινή για ώρισμένα άδικήματα, αλλά συγχρόνως καθορίζονταν και τά «έλαφρυντικά» υπέρ του κατηγορουμένου, τά όποια μετέτρεπαν τήν ποινή σε έπιεικέστερη.

στ) Τό Νομοθέτημα μέ τό όποιο εισήγετο ως «παρεπόμενη» ή ποινή τής «'Ατιμίας», δηλ. ή στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων και τής περιουσίας, ως μέτρο «γενικής πρόληψης».

ζ) Τό Νομοθέτημα περί «'Αμνηστίας» για τους εγκληματίες, σε περίπτωση έμφυλίου πολέμου.

II. ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Η άρχαιότερη κωδικοποίηση του Ρωμαϊκού Δικαίου είναι ό καλούμενος «Δωδεκάδελτος Νόμος» (Lex Duodecim Tabularum), πού συνετάγη άρχικά, κατά τς 10 «Δέλτους», τό έτος 461 π.Χ. από μία 'Επιτροπή δέκα Νομομαθών, οι όποιοι εξέλεγησαν από τήν Comitia tributa και άνέλαβαν τήν συλλογή και καταγραφή όλων των παλαιών έθίμων πού ίσχυαν στις συναλλαγές, συμπληρώθηκε δέ μετά 10ετία, τό 452 π.Χ., μέ δύο άκόμα «Δέλτους».

Ο Δωδεκάδελτος Νόμος ίσχυσε επί μία χιλιετία, από τόν Ε' αιώνα π.Χ. μέχρι του 'Ιουστινιανού, χαρακτηρίζεται δέ για τήν άκριβόλογη διατύπωση, τήν συντομία του και τήν όρθότητα των διατάξεών του. Σε ώρισμένα τμήματα του Νομοθετήματος αυτού είναι καταφανής ή επίδραση του αντίστοιχου 'Ελληνικού Δικαίου.

Αυτή ή επίδραση του 'Ελληνικού Δικαίου επί του Δωδεκαδέλτου δέν αποτελεί άπλη είκασία, άφου, κατά άσφαλεις ιστορικές μαρτυρίες, πριν από τήν σύνταξη των πρώτων 10 Δέλτων, είχε σταλή στην 'Ελληνική Σικελία μία 3μελής «'Επιτροπεία», για να άντλήσει στοιχεία από τήν Νομοθεσία του Σόλωνα. Σύμφωνα δέ μέ τήν μαρτυρία του Πλίνιου, στην σύνταξη του Δωδεκαδέλτου είχε συμμετάσχει ένας έξόριστος Έλληνας νομομαθής, ό 'Ερμόδωρος. Είναι έξάλλου γνωστό ότι τήν εποχή πού συνετάσσετο αυτή ή συλλογή Νόμων, δηλ. τόν Ε' Αιώνα π.Χ., στην 'Ελλάδα τό Δίκαιο είχε φθάσει σε πολύ προχωρημένο στάδιο άνάπτυξης, έτσι ώστε να είναι δυνατή ή επίδρασή του στο Δίκαιο άλλων χωρών. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ό Θουκυδίδης (Β 37) «χρώμεθα

Πολιτεία οὐ ζηλοῦση τοὺς τῶν πέλας Νόμους, παράδειγμα δὲ μᾶλλον αὐτοὶ ὄντες».

Μεταγενέστερο παράδειγμα ἀλληλεπίδρασης Ἑλληνικοῦ καὶ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου εἶναι καὶ ἡ διατύπωση ἀπὸ τὸν Ρωμαῖο Νομοδιδάσκαλο Modestinus, τὸν 3ο Αἰῶνα μ.Χ. ἐπὶ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Σεβήρου, τοῦ ὀρισμοῦ του περὶ Γάμου ὡς «conjunctio maris et feminae, et consortium omnis vitae, divini et humani juris communicatio», πού μεταφέρθηκε αὐτολεξεῖ στό Βυζαντινὸ Δίκαιο, σύμφωνος καὶ μὲ τὴν Χριστιανικὴ περὶ Γάμου διδασχῆ, ὡς «ἔνωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντός, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία».

III. ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΔΙΚΑΙΟ

1. Τὸ ἐπόμενο στάδιο ἐξέλιξης τοῦ Δικαίου εἶναι τὸ Βυζαντινὸ Δίκαιο, τὸ ὁποῖο ἀρχικὰ ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓνα ἄπειρο πλῆθος αὐτοκρατορικῶν διατάξεων καὶ ἄλλων νόμων πού εὐρίσκοντο στὶς συλλογὲς τῶν Ρωμαίων Νομικῶν. Ἡ πρώτη ἀπόπειρα κωδικοποίησης αὐτῶν τῶν διατάξεων ἔγινε τὸ 438 μ.Χ. ἀπὸ τὸν Θεοδόσιο Β, τοῦ ὁποίου φέρει καὶ τὸ ὄνομα. Συστηματικὴ ὁμως κωδικοποίηση τοῦ ἰσχύοντος Δικαίου ἀποφάσισε καὶ πραγματοποιοῖσε κατὰ ἐκπληκτικὸ τρόπο ὁ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ, ἀναθέτοντας αὐτὸ τὸ τιτάνειο ἔργο στὸν Νομικὸ του συμπαραστάτη καὶ διαπρεπῆ Νομοδιδάσκαλο, τὸν ΤΡΙΒΩΝΙΑΝΟ, πού κατήρτισε τὴν γνωστὴ τρίτομη Συλλογὴ τῶν «Εἰσηγήσεων», τοῦ «Πανδέκτη» καὶ τῶν «Νεαρῶν» ὑπὸ τὸ γενικὸ τίτλο Corpus Juris civilis. Ἡ ἐπίδιωξη τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦταν νά ἔχει ἡ τότε πολιτισμένη ἀνθρωπότητα ἓνα Νόμο κοινό. Γιά νά τονίζεται δὲ ἡ «ρωμαϊκότητα» τοῦ Δικαίου χρησιμοποιοῦντο βασικά ἢ λατινικὴ γλῶσσα.

Ἐπειδὴ ὁμως ὁ ἐξελληνισμὸς τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους ἦταν ταχύτατος,

ἓνα μέρος τῆς Νομοθεσίας καὶ δὴ οἱ περισσότερες «Νεαρές» ἐκδόθηκαν στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα μὲ σκοπὸ «ταύτη δὴ τὴ κοινὴ καὶ Ἑλλάδι (γλῶσση), ἅπασιν αὐτόν (τόν νόμον) εἶναι γνωρίζον».

Αὐτὴ ἡ Νομοθεσία, ἡ ὁποία δικαίως ὀνομάσθηκε «Ἰουστινιάνειος» καὶ συμπληρώθηκε ἀργότερα μὲ τὸ «Πρόχειρον Νόμων» τοῦ Αὐτοκράτορα Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα (867-886) καὶ τὰ «Βασιλικά» τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886-911), κατὰ γενικὴ ὁμολογία ἀπετέλεσε τὸν θεμέλιο λίθο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίχθηκε τὸ Εὐρωπαϊκὸ Δίκαιο τοῦ Μεσαίωνα καὶ στὴν συνέχεια τὸ Δίκαιο τῶν νεωτέρων χρόνων.

2. Στὸ Βυζαντινὸ Δίκαιο εἶναι σαφὴς ἡ ἐπίδραση καὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πνεύματος καὶ τῆς Χριστιανικῆς Κοσμοθεωρίας.

Γιά τὴν ἐπίδραση ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Δικαίου εἰδικιώτερα τῆς Χριστιανικῆς Διδασκαλίας περὶ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον ἔχουν γραφῆ πολλά καὶ εὐμενέστατα σχόλια.

Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέροντος εἶναι οἱ ἀπόψεις πού διατυπώνει ὁ διακεκριμένος Κανονολόγος, Ποινικολόγος καὶ Φιλόσοφος τοῦ Δικαίου Γερμανὸς Καθηγητῆς Erik Wolf, στὸ ἔργο του ὑπὸ τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο «Recht des Naechsten» (Δίκαιο τοῦ Πλησίον), ὅπου ἀναφέρεται διεξοδικὰ στὴν διαχρονικὴ ἐπίδραση στὸ Δίκαιο τῆς Χριστιανικῆς περὶ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον Διδασκαλίας. Θεωρεῖ δὲ ὅτι ἡ ἐπίδραση αὐτὴ πρωτοεμφανίζεται μὲν στὸ Βυζαντινὸ Δίκαιο, βαθμιαία ὁμως διαμορφώνεται σὲ ἓνα Δίκαιο, τὸ ὁποῖο «δέν σταματᾶ ἐκεῖ πού ἀρχίζει ἢ ἀγάπη, ἀλλά, ἀντίθετα, μὲ τὴν εἰσαγωγὴ τῆς ἔννοιας τοῦ «πλησίον», δημιουργεῖ μίαν «ὑπαρξιακὴ νέα τάξη» (Daseins Neueordnung), στὴν ὁποία τὸ Δίκαιο ἐπιδρᾷ οὐσιαστικὰ στὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων «μόνον ἐκεῖ ὅπου λαμ-

βάνεται ὑπ' ὄψη τὸ Δίκαιο τοῦ Πλησίον καὶ ὅπου ἀσκεῖται τὸ καθήκον πρὸς τὸν Πλησίον».

Κατὰ τὸν Ε. Wolf περιπτώσεις σαφούς ἐπιδράσεως τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον εἶναι οἱ ἀκόλουθες, ἐνδεικτικὰ ἀναφερόμενες:

— Στὸ **Ἐμπράγατο Δίκαιο** ἡ ἐννοια τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος, τὸ ὁποῖο κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸ Δίκαιο παρεῖχε στὸν δικαιούχο «ἄμεση καὶ κατὰ παντός ἐξουσία ἐπὶ τοῦ πράγματος», δηλ. ἐξουσία γιὰ «χρῆση, κάρπωση καὶ καταστροφή (Jus Utendi, Fruendi et Abutendi), περιορίζεται, ἔτσι ὥστε ἡ κυριότητα τοῦ ἐνός νὰ μὴ ἐπιηρεάζει τὸ ἀντίστοιχο δικαίωμα τοῦ ἄλλου. Ἡ ἰδιοκτησία τίθεται ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Κράτους, τὰ δὲ δικαιώματα τοῦ «κυρίου» δέν πρέπει νὰ ἀσκοῦνται εἰς βάρος τοῦ γενικοῦ συμφέροντος.

— Στὸ **Ἐνοχικὸ Δίκαιο** ἡ ἀρχὴ πού ἴσχυε γιὰ τίς Συμβάσεις στὸ Ρωμαϊκὸ Δίκαιο, κατὰ τὴν ὁποία «ἔξεστι τοῖς συμβαλλομένοις περιγράψαι ἀλλήλους», δηλ. ἐπέτρεπε στοὺς συμβαλλόμενους νὰ ἀλληλοεξαπατῶνται, ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὴν φιλάνθρωπη ἀρχὴ «περὶ ὑπερόγκου βλάβης», κατὰ τὴν ὁποία ἡ σύμβαση εἶναι ἄκυρη ὡς προσβολὴ τῶν χρηστῶν ἠθῶν, ὅταν κάποιος, «ἐκμεταλλεύομενος τὴν ἀνάγκη, τὴν κούφότητα ἢ τὴν ἀπειρία τοῦ ἄλλου, συνομολογεῖ ἢ λαμβάνει περιουσιακὰ ὠφελήματα, τὰ ὁποία βρῖσκονται σὲ προφανῆ δυσαναλογία πρὸς τὴν ἀντιπαροχὴ».

— Στὸ **Οἰκογενειακὸ Δίκαιο** ἡ ἐπίδραση τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι σημαντικώτατη, ἀφοῦ στὴν Οἰκογένεια, ὡς θεμελιώδη κοινωνικὸ θεσμό, προσέδωσε ἰδιαίτερη αἴγλη, ἐξαιρῶντας τοὺς ἠθικοὺς δεσμοὺς μεταξὺ συζύγων καὶ τέκνων, σὲ βαθμὸ ἀγνωστο καὶ στὸ

Ρωμαϊκὸ καὶ στὸ Ἀρχαιοελληνικὸ Δίκαιο.

Ἡ συνέπεια αὐτῆς τῆς ἀξιολόγησής τοῦ θεσμοῦ τῆς Οἰκογένειας ἀπὸ τὸ Βυζαντινὸ Δίκαιο ἦταν:

α) Ἡ θέσπιση διατάξεων πού δυσχεραίνουν τὸ διαζύγιο, ὅταν αὐτὸ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἀνθαιρεσία τοῦ ἐνός τῶν συζύγων, καὶ ἐπιβάλλουν περιοριστικὰς κυρώσεις στὸν ὑπαίτιο σύζυγο.

β) Ἡ θέσπιση διατάξεων προστατευτικῶν τῶν ἀνηλίκων τέκνων.

3. Προβληματισμὸ εἶχε δημιουργήσει σὲ παλαιότερους μελετητὲς τοῦ Βυζαντινοῦ Δικαίου τὸ γεγονός ὅτι δέν **περιλαμβάνονται σ' αὐτὸ διατάξεις γιὰ τὴν κατάργηση τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας**, ἐνός κοινωνικοῦ καθεστώτος τὸ ὁποῖο καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἐπίσημης Θρησκείας στὸ Βυζάντιο, κυριαρχεῖ σὲ ὅλη τὴν Ἐπικράτεια. Μερικοὶ μάλιστα μὲ κάποια πρόχειρη θεώρηση τοῦ θέματος, ἔφθιναν μέχρι τοῦ σημείου νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ μὴ κατάργηση τῆς δουλείας ἀπὸ τὸ Βυζαντινὸ - Χριστιανικὸ Δίκαιο ἀποτελεῖ σαφῆ ἐνδειξὴ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἀποδέχθηκε τὴν δουλεία ὡς Κοινωνικὸ Θεσμό. Καὶ ἀναζητοῦσαν ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν ἀποψή τους στὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ εἰδικώτερα σὲ Ἐπιστολὲς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅπου προτρέπονται οἱ δοῦλοι νὰ ὑπακούουν καὶ νὰ πειθαρχοῦν στοὺς «κυρίους» τους.

Καὶ ἡ μὲν προτροπὴ τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν, τὴν ὁποία υἰοθετοῦν καὶ οἱ Μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι σαφῆς καὶ κατηγορηματικὴ. Τὸ νὰ ἐρμηνεύεται ὅμως ὡς ἀποδοχὴ, ἢ ἀκόμα χειρότερα ὡς στήριξη τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴ Διδασκαλία, σημαίνει κατὰ τὴν ἀποψη νεωτέρων Κοινωνιολόγων ὅτι:

α) Παραγνωρίζεται τό γεγονός πού δέν επιδέχεται άμφισβήτηση ότι ό Χριστιανισμός ως Θρησκεία δέν άποτελεί Κοινωνικό Καθεστώς, αλλά **επανάσταση συνειδήσεων**, τήν όποία καλείται νά άκολουθήσει «**όστις θέλει**».

Καί τό κοινωνιολογικά άξιοσημείωτο είναι ότι, στην εποχή πού ίσχυε ή δουλεία ως καθεστώς, οι ελεύθεροι πολίτες πού είχαν δούλους, άσπαζόμενοι τήν Θρησκεία του «οὐκ ένι δούλος καί ελεύθερος» (Επιστολή Παύλου πρός Κολασσαείς Γ 11), κατά κανόνα άπελευθέρωναν τούς δούλους τους. Καί τό έκπληκτικότερο: οι δούλοι καί μετά τήν άπελευθέρωσή τους παρέμεναν στόν Οίκο του κυρίου τους!

Ένδιαφέρουσα, σχετικά μέ τήν θέση του θεσμού τής δουλείας υπό τό φως του Χριστιανισμού, είναι ή περίπτωση του Όνήσιμου, ενός δούλου πού δραπέτευσε από τόν Οίκο του Φιλήμονα, πλούσιου Άρχοντα τής Φρυγίας, καί κατέφυγε στην Ρώμη, όπου γνώρισε τόν Άπόστολο Παύλο, τότε άσθενή καί «δέσμιο Χριστού» στίς φυλακές, ως υπόδικο ένώπιον τής Ρωμαϊκής Δικαιοσύνης. Ό Παύλος δέχθηκε τόν δραπέτη σάν παιδί του, τόν κατήχησε καί, αφού τόν βάπτισε, του συνέστησε νά επιστρέψει οικειοθελώς στόν κύριό του, νά ζητήσει συγγνώμη καί νά του επιδώσει έκ μέρος του τήν γνωστή «Επιστολή πρός Φιλήμονα». Ό άποδέκτης τής επιστολής συνεχώρησε τόν δραπέτη, τόν άπελευθέρωσε καί τόν απέστειλε στόν Παύλο. Έκει παρέμεινε, συμπαριστάμενος στόν Παύλο μέχρι του μαρτυρικού του θανάτου, καί στην συνέχεια έγινε κήρυκας του Εύαγγελίου, ως ένας από τούς 70 Άποστόλους!

β) Έξάλλου μία καταδίκη τής δουλείας ως θεσμού από τήν «Θρησκεία τής αγάπης», θά εσήμαινε άναμφισβήτητα τήν παρώθηση των δούλων σέ εξέγερση, ή όποία άσφαλώς θά ώδη-

γοϋσε σέ επανάληψη του δράματος πού έλαβε χώρα τό 71 π.Χ. κατά τήν εξέγερση των δούλων υπό τόν Σπάρτακο, πού πλήρωσαν μέ τήν ζωή τους (μέ σταύρωση) οι 6.000 εξέγευθέντες μαζί μέ τόν άρχηγό τους.

Χωρίς νά υποτιμοϋμε τίς δικαιολογημένες εξέγερσεις των δούλων στην εποχή τής παντοδυναμίας τής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, καί μέ πλήρη άποστροφή για τήν άπάνθρωπη σκληρότητα των πανίσχυρων τότε Ρωμαϊκών Λεγεώνων κατά των ουσιαστικά άοπλων όπαδών του Σπάρτακου, δέν είναι δυνατόν νά μή αντιλαμβανόμεθα ότι οι κοινωνικές κατακτήσεις δέν επιτυγχάνονται πάντοτε καί άποκλειστικά μέ τήν χρήση βίας. Άλλωστε καί όταν επιτέλους τόν ΙΗ' αιώνα, μέ διεθνείς διακηρύξεις, καταργήθηκε επίσημα τό δουλεμπόριο στην Εϋρώπη καί κυρίως στην Άμερική όπου «ήκμαζε», άποφασιστικό ρόλο δέν έπαιξαν εξέγερσεις των δούλων, αλλά ένα ειρηνικό, χριστιανικής έμπνευσης μυθιστόρημα, «Η Καλύβα του Μάρμπα Θωμά», τής Έρριέττας Στόουν, θιγατέρας ιεραποστόλου καί συζύγου πάστορα.

Όπως δέ είναι γνωστό, αυτήν τήν «μή βία» έφάρμοσε στόν 20ό Αιώνα καί ένας μή χριστιανός Ηγέτης, ό Μαχάτμα Γκάντι, προκειμένου νά πετύχει τήν άπελευθέρωση του Ίνδικου Λαού από τήν στυγνή «μοντέρνα» δουλεία, τήν Άποικιοκρατία, πού επί αιώνων τόν καταδυνάστευε.

IV. METABYZANTINO ΔΙΚΑΙΟ

Τό Βυζαντινό Δίκαιο, συνεχώς εξελισσόμενο καί βελτιούμενο, ίσχυσε σέ όλη τήν διάρκεια τής Βυζαντινής περιόδου, καί εφαρμοζόταν ένιαία σέ όλη τήν Έπικράτεια.

Τελικά τόν 14ο αιώνα διατυπώθηκε καί κωδικοποιήθηκε από τόν γνωστό «Νομοφύλακα καί Κριτή», έγκατεστημένο στην Θεσσαλονίκη από τό 1360

Κωνσταντίνου Ἀρμενόπουλο, στήν ἐξά-
τομη Συλλογή του πού ἔλαβε τήν ὀ-
νομασία ΕΞΑΒΙΒΛΟΣ καί ἴσχυσε στήν
Ἑλλάδα μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τῶν σύγ-
χρονων Ἑλληνικῶν Κωδίκων (Ἀστι-
κοῦ, Ποινικοῦ, Ἐμπορικοῦ Δικαίου,
Πολιτικῆς καί Ποινικῆς Δικονομίας),
πού συντάχθηκαν κατά τά πρότυπα
συγχρόνων εὐρωπαϊκῶν Νομοθετημά-
των, τά ὁποῖα ὁμως σάν βάση τους
εἶχαν τό Ἑλληνο-ρωμαϊκό Δίκαιο.

Βεβαίως, ὅπως, ἦταν πολύ φυσικό,
στά μεταπολεμικά χρόνια, ὅποτε στήν
σύγχρονη κοινωνική ζωή ἔπρεπε νά
ἀντιμετωπιθοῦν προβλήματα ἀγνωστα
σέ παλαιότερες ἐποχές (ὅπως τό Κυ-
κλοφοριακό, τό Οἰκιστικό, ἡ Μόλυνση
τοῦ περιβάλλοντος κλπ.), ἡ Νομοθεσία
συμπληρώθηκε μέ εἰδικά Νομοθετήμα-
τα, παρόμοια μέ τά ἰσχύοντα καί στίς
ἄλλες χώρες.

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀπό τό ἔτος 1980 ἡ χώρα μας
ἔγινε τακτικό καί ἄρα —τυπικά του-
λάχιστον— ἰσοτιμο μέλος τῆς ΕΟΚ
καί στήν συνέχεια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐ-
νωσης. Μετά δέ τήν εἰσοδό μας στήν
ΟΝΕ, ὑποτίθεται ὅτι ὀλοκληρώνεται ἡ
«ἰσοτιμία» μας μέ τοὺς ὑπόλοιπους
Εὐρωπαίους Ἐταίρους μας.

Καί διερωτᾶται κανεῖς: Ἄραγε
στήν Εὐρωπαϊκή Ἐνωση ἡ μικρή σέ
ἐδαφική ἔκταση καί μειονεκτοῦσα σέ
οικονομικό ἐπίπεδο Ἑλλάδα προορίζε-
ται νά καταλάβει θέση «πτωχοῦ συγ-
γενῆ», ὁ ὁποῖος θά λαμβάνει «ἀνωθεν»

ἐντολές, χωρῆς νά ἔχει δικαίωμα οὐ-
σιαστικῆς συμμετοχῆς στήν διαμόρφωση
τῶν συγχρόνων συνθηκῶν ζωῆς καί
κυρίως στόν Πολιτισμό τῆς Εὐρώπης,
ἢ θά πρέπει νά ἐπιδιώξει νά δώσει
ἓνα οὐσιαστικό «παρών» εἰσφέροντας
ὄχι μόνο ὄση τεχνολογία καί οἰκονο-
μική εὐρωστία μπορεῖ νά ἐπιτύχει, ἀλ-
λά κυρίως τίς Πολιτιστικές τῆς Ἀξίες
πού τῆς κληροδότησε τό ἱστορικό τῆς
παρελθόν;

Γιά νά γίνη ὁμως αὐτό, θά πρέπει
πρῶτα ἐμεῖς οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες νά
ἀξιολογήσουμε καί κυρίως νά ἀξιο-
ποιήσουμε τοὺς θησαυροὺς τοῦ παρελ-
θόντος μας, ἀπαραίτητους γιά τήν οἰ-
κοδόμηση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Μέλλοντος.

Τότε καί μόνο, στόν σύγχρονο κό-
σμο, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ δύναμη τοῦ
χρήματος καί τοῦ ἀμοραλισμοῦ, θά
μπορέσει ἡ Ἑλλάδα νά εἰσφέρει τίς
Ἀξίες ἐκεῖνες πού θά βοηθήσουν τόν
ἄνθρωπο τῆς νέας χιλιετίας νά βρῆ
τόν προορισμό του σ' αὐτήν τή ζωή,
στηρίζοντάς τιν σέ θεμέλια στέρεα,
δοκιμασμένα στοὺς αἰῶνες πού πέρα-
σαν, καί ἐποικοδομώντας «ἐπί τόν θε-
μέλιον» αὐτόν «χρυσόν, ἄργυρον, λί-
θους τιμίους»....

Γι' αὐτήν τῆς τήν εἰσφορὰ κάποια
μέρα θά εὐγνωμονεῖ τήν Ἑλλάδα ὀλό-
κληρη ἡ ἀνθρωπότητα.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Λ. ΒΑΛΛΗΝΔΡΑΣ
Ἐπίτ. Δικηγόρος
Δρ Ποινικῶν Ἐπιστημῶν
τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου

ΟΙ «ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΣΤΕΣ» ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥΣ

Β'

4. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ

Οι δημιουργιστές επιτίθενται κατά της Θεωρίας της Έξελιξης από όλες τις πλευρές. Ένα γνωστό επιχείρημά τους προέρχεται από τη Φυσική. Είναι ο Δεύτερος Νόμος της Θερμοδυναμικής, που δηλώνει ότι η έντροπία των κλειστών συστημάτων αυξάνεται ή παραμένει σταθερή, αλλά δέν είναι δυνατόν να μειωθεί. Η μείωση της έντροπίας συνδέεται γενικά με την αύξηση της δομής και της πολυπλοκότητας. Η Θεωρία της Έξελιξης λοιπόν, που υποστηρίζει ότι μακροπρόθεσμα οι οργανισμοί τείνουν να εξελίσσονται από τους απλούστερους προς τους πλέον πολυσύνθετους, φαίνεται να μη συμβιβάζεται με τό βασικό αυτό νόμο της Φυσικής. Η σωστή απάντηση είναι ότι ο Δεύτερος Νόμος της Θερμοδυναμικής ισχύει για κλειστά συστήματα, δηλαδή για συστήματα που δέν ανταλλάσσουν ενέργεια με τό περιβάλλον. Τό Σύμπαν θεωρείται κλειστό σύστημα. Άλλά τά έμβια όντα ως σύνολο δέχονται τήν ενέργεια του Ήλιου, και ή κατανάλωση αυτής επιτρέπει τή διατήρηση αλλά και τήν αύξηση της πολυπλοκότητας. Όταν ένας καθηγητής του τμήματος Φυσικής και Αστρονομίας του Πολιτειακού Πανεπιστημίου της Λουϊζιάνας, όπου σπούδαζα, τόλμησε να δώσει αυτή τήν απάντηση με μία έπιστολή του σε έφημερίδα, δέχθηκε προσωπική επίθεση από τούς δημιουργιστές.

Τό ύπαρκτό πρόβλημα του πώς ξεκίνησε ή ζωή αποτελεί βέβαια βασικό επιχείρημα των δημιουργιστών. Η πιθανότητα να συναρμολογήθηκε τυχαία ή πρώτη πρωτεΐνη ή τό πρώτο μόριο

RNA είναι ασύλληπτα μικρή. Έκείνο που άξίζει να τονισθεί είναι ότι σήμερα όρισμένες πρωτεΐνες εμφανίζονται άπαραίτητες για να γίνει ό αναδιπλασιασμός του DNA/RNA, αλλά και τά νουκλεϊνικά όξέα είναι άπαραίτητα για τή δημιουργία όλων των πρωτεϊνών. Τό δίλημμα του τί έγινε πρώτα, τό αύγό ή ή κότα, κάνει τήν εμφάνισή του με μία άλλη μορφή στά θεμέλια της σημερινής Βιολογίας.

Οι δημιουργιστές τονίζουν ιδιαίτερα ότι ποτέ δέν έχει παρατηρηθεί ή γένεση νέου είδους ζώου ή φυτού και ότι άκόμα κατά τό διάσημο βιολόγο Ζάν Ρουτάν «σε καμμιά περίπτωση οι μεταλλάξεις δέν παράγουν τίποτε πραγματικά νέο ή πρωταρχικό, κάτι που θά μπορούσε να θεωρηθεί ως βάση για ένα νέο όργανο, ή σαν αρχή για μία νέα λειτουργία». Υπογραμμίζουν εξ άλλου ότι δέν έχει βρεθεί ούτε μία περίπτωση ένδιάμεσου είδους μεταξύ π.χ. έρπετων και πτηνών ή πτηνών και θηλαστικών (πρόκειται για τούς περίφημους missing links, γνωστούς από τή συζήτηση περί προελεύσεως του ανθρώπου). Η άρχαιοπτερυξ π.χ. έθεωρείτο ένδιάμεσο είδος μεταξύ έρπετου και πτηνού, όμως τελικά αποδείχθηκε ότι είχε πραγματικό πτέρωμα και έτσι ήταν ένα «κανονικό» πτηνό. (Σχετικά με τήν άρχαιοπτερυγα έχει γραφεί και βιβλίο στά ελληνικά). Οι εξέλικτικοί βιολόγοι τονίζουν ότι οι ένδιάμεσες μορφές έζησαν πολύ λίγο και έτσι δέν έχουν διασωθεί άπολιθώματά τους. Θά πρέπει να αναφέρω πάντως έδώ τή χαρακτηριστική απάντηση ήλικιωμένου δημιουργιστή σε έρώτηση περί των άπολιθωμάτων έν γένει: «μήν τά πιστεύεις αυτά, ό Σατανάς έχει βάλει τά άπολιθώματα στά πετρώματα, τά έχει

σκορπίσει εκεί για να παραπλανήσει τους ανθρώπους!». Οί ίδιοι οί δημιουργιστές ωστόσο, σχεδόν όλοι σήμερα πλέον, έπιχαλοῦνται τήν πραγματικότητα τών άπολιθωμάτων, προκειμένου να στηρίξουν τίσ άπόψεις τους. Λένε π.χ. ότι έχουν ανακαλυφθει ίχνη από ανθρώπινα πέλματα στο ίδιο γεωλογικό στρώμα όπου έχουν ανακαλυφθει άπολιθωμένα όστά δεινοσαύρων, πράγμα πού κατά τήν άποψη τους άποδεικνύει ότι οί πρωτόγονοι άνθρωποι ύπῆρξαν σύγχρονοι τών δεινοσαύρων, κάτι πού ταιριάζει μέ τή μικρή ηλικία τής Γῆς. Έξ άλλου, βασιζόμενος στα άπολιθώματα, ό καθηγητής Γουέστολλ άπέδειξε ότι ό ήώιππος, ό ύποθετικός έξελικτικός πρόγονος του άλόγου, μεγέθους σκύλου, δέν είχε καμμιά σχέση μέ τό σημερινό άλογο. Υποτίθεται βέβαια ότι όλα τά άπολιθώματα δημιουργήθηκαν από τόν κατακλυσμό του Νώε.

Άπό τήν άλλη πλευρά, οί δημιουργιστές τονίζουν ότι ή πάλη, ό άγώνας για τήν έπιβίωση από τόν όποιο ή Θεωρία τής Έξελίξεως έπιβάλλει ότι θά έπιζήσουν μόνο οί καταλληλότεροι, ώστε να προχωρήσει ή έξέλιξη διά τής «φυσικής έπιλογής», δέν συμφωνεί μέ τήν ιδέα περί ενός Θεού τής άγάπης. Πώς ένας καλός Θεός χρησιμοποίησε για τή δημιουργία όλης τής άφάνταστης ποικιλίας μορφών ζωής ως βασικό εργαλείο του τό θάνατο και τόν πόνο; Είναι δυνατό; Υποστηρίζουν ότι πριν έπισυμβεί τό προπατορικό άμάρτημα δέν ύπῆρχε καν θάνατος στον Παράδεισο, και ότι τά σημερινά σαρκοφάγα ζώα ήταν όλα φυτοφάγα. Θά σās έκμυστηρευθούν μάλιστα, όπως τό έκμυστηρευθήκε και σε μένα δημιουργιστής φοιτητής, κάτι πού ήδη είχα διαβάσει, ότι όταν στην Άγγλία κατά τό Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο λόγω έλλείψεως κρέατος αναγκάστηκαν να ταΐσουν τους λέοντες του ζωολογικού κήπου μέ φυσική τροφή, εκείνοι προσ-

αρμόσθηκαν άνετα στο νέο διαιτολόγιο. Αυτό μπορεί βέβαια να είναι γεγονός χωρίς να σημαίνει ότι πριν από 10.000 χρόνια όλα τά σαρκοφάγα ήταν άποκλειστικά φυτοφάγα.

Βεβαίως τό μείζον θέμα είναι ή καταγωγή του ανθρώπου από τόν πίθηκο, ή για να είμαστε άκριβέστεροι από κάποιον πιθηκόμορφο πρόγονο. Τήν άποδέχονται όλοι σχεδόν οί έξελικτικοί, μετά μάλιστα και τά πιό πρόσφατα δεδομένα ότι τό 98,4% τών γονιδίων του ανθρώπου και του χιμπατζή είναι κοινά. Οί δημιουργιστές έπισημαίνουν κατ' άρχήν ότι τά άποδεικτικά στοιχεία για τήν καταγωγή αυτή του ανθρώπου είναι σχεδόν άνύπαρκτα. Άς έξετάσουμε τό πόσα πραγματικά μās λέει ένα όστό ή τμήμα σκελετού. Άκόμα και ένα παιδί πέντε έτών μπορεί να ξεχωρίσει μιά τίγρη από ένα λιοντάρι. Οί διαφορές στην έμφάνιση είναι προφανείς. Όταν όμως πεθάνουν, θαφτούν και ξεθαφτούν οί σκελετοί τους, ακόμα και οί πλέον έμπειροι ζωολόγοι δυσκολεύονται να πούν ποιός σκελετός άνῆκε στην τίγρη και ποιός στο λιοντάρι. Είναι έντελώς άδύνατο να πει κανείς από τά όστά ποιό ήταν τό χρώμα του δέρματος, τό χρώμα και τό μήκος του τριχώματος και τών μαλλιών, τό σχήμα τής μύτης, τών αυτιών, τών χειλιών κλπ. (καθηγητής Τ. Στούαρτ). Όταν λοιπόν βλέπουμε εικόνες ή έκμαγεία τών προγόνων του ανθρώπου πρέπει να γνωρίζουμε ότι τά χαρακτηριστικά τους αυτά είναι έντελώς ύποθετικά. Σε αντίθεση μάλιστα μέ τό παράδειγμα τίγρης - λιονταριού, κανείς δέν είδε ποτέ ζωντανό ένα τέτοιο δν, ένω στίς περισσότερες περιπτώσεις δέν έχουμε όλόκληρους σκελετούς, αλλά μεμονωμένα όστά. Στο σημείο αυτό οί δημιουργιστές έχουν άσφαλώς δίκιο: οί παλαιολογολόγοι κάνουν ύποθέσεις για πράγματα πού θέλουν να άποδείξουν και στη συνέχεια υίοθετούν αυτές τίσ

υποθέσεις ως γεγονότα. Καί αυτό είναι κακή μέθοδος.

Έρχόμενοι τώρα στα ειδικότερα παραδείγματα, είναι πλέον αποδεκτό ότι ο «άνθρωπος του Pilttdown» ήταν μία άπατη. Αυτό είναι δεκτό από όλους, όχι μόνο από τους δημιουργιστές, όπως όλοι δέχονται και ότι τα έμβρυα του Haeckel ήταν πλαστογραφίες. Οι δημιουργιστές προσθέτουν και τις περιπτώσεις του «άνθρώπου της 'Ιάβας» και του «άνθρώπου του Πεκίνου». Για τον άνθρωπο της 'Ιάβας έχουν 3 έπιχειρήματα: 1) Στο ίδιο επίπεδο ανακαλύφθηκαν άργότερα και τὰ κρανία του Wadjak, πού άνήκαν σέ σύγχρονους ανθρώπους, αλλά ή ύπαρξη ή τους άποσιωπήθηκε επί 30 όλόκληρα χρόνια, έπειδή έπρεπε ή πρώτη ανακάλυψη νά έξυμνηθεί ως «ένδιάμεσος τύπος». 2) Πρίν από τό θάνατό του, ο ίδιος ο ανακαλύψας τόν άνθρωπο της 'Ιάβας τό 1892, ο Όλλανδός ιατρός Εύγένιος Dupois, όμολόγησε ότι κατά τή γνώμη του ο «άνθρωπος» του ήταν μάλλον ένα γίββωνας, ένα είδος σύγχρονου πιθήκου δηλαδή. 3) Άποσιωπεύται ή έξερευνητική άποστολή της κυρίας Σελένκα (Frau Selenka) τό 1907, πού βρήκε ότι ή περιοχή τών ανακαλύψεων του Dupois ήταν ήφαιστειογενής, ήταν σχετικά πρόσφατες λάβες, όποτε ο άνθρωπος της 'Ιάβας δέν θά μπορούσε νά έχει ηλικία μεγαλύτερη τών 500 έτών (καί όχι 500.000). Για τόν άνθρωπο του Πεκίνου, στην ανακάλυψη του όποιου συμμετέσχε και ο Pierre Teilhard de Chardin, υπενθυμίζουν ότι ή όλη ιστορία άρχισε από ένα και μόνο δόντι, ότι κατά τό Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο όλα τὰ άπολιθώματα χάθηκαν κι έτσι τώρα δέν υπάρχει τίποτα πού θά μπορούσε κανείς νά πάρει και νά αναλύσει, μόνο έκμαγεία τών κρανίων, και τέλος και σημαντικότερο, ότι ένα κινεζόφωνος 'Ιρλανδός, πού είχε ζήσει στην Κίνα την περίοδο τών ανακαλύψεων, έιπε

τό 1968 ότι τὰ κρανία άνήκαν σέ σύγχρονους πιθήκους πού τούς είχαν σκοτώσει και τούς είχαν φάει σημερινοί άνθρωποι πού εργάζονταν στή βουνοπλαγιά (είχαν άσβεστοκάμιννα έκεϊ).

Γιά τόν άνθρωπο του Neanderthal οι δημιουργιστές τονίζουν ότι ήταν άνθρωπος μέ έγκέφαλο χωρητικότητας μεγαλύτερης από εκείνη του έγκεφάλου του σύγχρονου ανθρώπου (homo sapiens). Παραθέτουν τήν άποψη του άθεου συγγραφέα της «Παγκόσμιας 'Ιστορίας» Χ. Τζ. Ουέλς, ότι «άν κρίνουμε όχι μόνο από τήν έγκεφαλική χωρητικότητα αλλά και από τὰ δόντια, ο σύγχρονος άνθρωπος είναι πιο κοντά στον πίθηκο άπ' ό,τι ο Νεαντερτάλειος». Σέ σχέση μέ τούς άυστραλοπιθήκους αναφέρουν τὰ συμπεράσματα του καθηγητού Ρόμπινσον, πού δημοσιεύθηκαν στο έγκυρο περιοδικό Science, ότι οι άυστραλοπίθηκοι ήταν σύγχρονοι του ανθρώπου και ότι τὰ εργαλεία πού δήθεν είχαν κατασκευάσει δέν ήταν δικά τους αλλά ανθρώπινα. Άκόμα, τς άπόψεις τών καθηγητών Όουκλυ και Λέρμαν ότι τὰ όντα αυτά ήταν απλώς έξυπνοι πίθηκοι και όχι πιθηκάνθρωποι. Όμοίως ο Άσλυ Μόνταγκιου αναφέρει ότι πλάσματα μέ τέτοιο κρανίο θά ήταν άδύνατο νά είναι πρόγονοι του ανθρώπου.

Άλλη βασική γραμμή είναι οι καταπληκτικές δυνατότητες του ανθρώπινου μυαλού, πού δείχνουν πώς τό χάσμα πού τόν χωρίζει από τούς πιθήκους είναι πραγματικά άγεφύρωτο. Π.χ. στο σκάκι μερικοί μεγάλοι παίκτες είναι ικανοί νά παίξουν άρκετά παιχνίδια μέ κλειστά μάτια (ο αντίπαλος τούς λέει μόνο τήν κάθε κίνησή του και εκείνοι πρέπει νά θυμούνται πώς αυτή τροποποιεί τή διάταξη στή σκακιέρα). Τό 1951 ο Πολωνο-αμερικανός Γεώργιος Κολτανόφσκι άντιμε-

τάπισε μέ δεμένα μάτια πενήντα αντίπαλους ταυτόχρονα. Κέρδισε τούς 43, έχασε από τούς 2 και έφερε τρείς ισοπαλίες. Οί δυνατότητες τής ανθρώπινης μνήμης σέ τέτοιες περιπτώσεις πραγματικά συγκλονίζουν. Τί συμβαίνει όμως μέ τό χιμπαντζή; Σύμφωνα μέ όσα γνωρίζουμε μέχρι σήμερα, ακόμα και ή άφηρημένη έννοια ενός «κανόνα» πού κυβερνά τήν κίνηση ενός πιονιού, βρίσκεται απόλυτα πέρα από τίς δυνατότητές του.

Παρόλα αυτά, τό σύνολο τών παραπάνω διαπιστώσεων άποτυγχάνει νά άναιρέσει τό γεγονός ότι ή Θεωρία τής Έξελέξεως έξηγει μέ άρκετή έπιτυχία πολλά διαφορετικά παρατηρησιακά δεδομένα. Προσωπικά θά ήθελα νά έπιστήσω τήν προσοχή σέ όρισμένες φράσεις του ίδιου του Κάρολου Δαρβίνου από τό γνωστότερο βιβλίο του, τήν «Καταγωγή τών Ειδών» (1859). Έκει ό ίδιος ό Δαρβίνος, μέ ειλικρίνεια, κτυπά συνειδητά μερικές πτυχές τής θεωρίας του. Γράφει κάπου ότι, άν ή θεωρία του είναι άληθινή, τότε θά πρέπει νά δεχθοΰμε ότι στή Γη ύπηρχε κάποια άφθονία ζωής πριν από τήν Κάμβριο Περίοδο, και συνελπώς θά έπρεπε νά έχουν βρεθεί πολλά άπολιθώματα, κι όμως δέν τά βρίσκουμε (αυτό, ή λεγόμενη Cambrian explosion, είναι ένα αίνιγμα μέχρι και σήμερα). Και άλλου γράφει: «Γιατί, άν τά είδη κατάγονται από άλλα είδη, διαδοχικώς, δέν βρίσκουμε πουθενά τίς αναρίθμητες μεταβατικές μορφές... Άλλά, έφ' όσον μέ αυτή τή θεωρία τής εξέλιξεως, πάμπολλες μεταβατικές μορφές θά πρέπει νά έχουν ύπάρξει, γιατί δέν τίς βρίσκουμε, σέ μεγάλους άριθμούς, στό γήινο φλοιό; (τό fossil record πού θά λέγαμε σήμερα)». Και πιά γενικά άπολογείται σέ ένα άλλο έδάφιο: «Πολύ πριν ό άναγνώστης φθάσει στό σημείο αυτό τής εργασίας μου, ένα πλήθος δυσκολίες θά έχουν περάσει από τό μυαλό του. Μερικές από αυτές

είναι τόσο σοβαρές, πού μέχρι και σήμερα, δέν μπορώ νά τίς αναλογισθώ χωρίς νά κλονισθώ σέ άρκετό βαθμό».

Λοιπόν; Υπάρχει καλύτερος άνασκευαστής τών θεωριών του Δαρβίνου από τόν ίδιο τό Δαρβίνο; Για νά μιλήσουμε πιο σοβαρά, ώστόσο, πιστεύω ότι τά παραπάνω μας ύποδεικνύουν κάτι άλλο: Ότι ή θεωρία του Δαρβίνου δέν άποτελεί μιά προπαγάνδα, αλλά μιά έπιστημονική θεωρία. Οί προπαγανδιστές φροντίζουν νά άποκρύπτουν έπιμελώς τίς άτέλειες και τίς άδυναμίες τών άπόψεών τους. Άντιθέτως, ή ειλικρίνεια, ή μετριοφροσύνη και ή μετριοπάθεια συνιστοΰν χαρακτηριστικά γνωρίσματα τής σοβαρής έπιστήμης. Η Θεωρία τής Έξελέξεως συνιστά μιά τέτοια προσπάθεια, άτελή και πιθανώς λανθασμένη, άσφαλώς, όπως όλες οι ανθρώπινες προσπάθειες, αλλά πάντως μιά έπιστημονική προσπάθεια. Άλλωστε ό ίδιος ό Δαρβίνος ήταν πιστός Χριστιανός, τουλάχιστον τήν άρχή.

Οί δημιουργιστές φαίνεται ότι τό συνειδητοποίησαν αυτό, και κατά τήν τελευταία δεκαπενταετία πολλοί υιοθέτησαν τήν έξής γραμμή: Έστω, ή Θεωρία τής Έξελέξεως συνιστά μιά έπιστημονική θεωρία. Στα πλαίσια όμως τών άρχών τής Δημοκρατίας και τής ισότητας πού κυριαρχοΰν στό σύγχρονο πολιτισμένο κόσμο, ζητοΰμε νά δίδεται ίσος χρόνος ώστε τά παιδιά μας νά διδάσκονται εξίσου, και παράλληλα μέ αυτήν, και τίς δικές μας θεωρίες, δηλαδή τή λεγόμενη creation science, τήν «Έπιστήμη τής Δημιουργίας». Η γραμμή αυτή απέδωσε σέ δύο Πολιτείες, πού ψήφισαν νόμους πού ύποχρέωναν αυτή τήν παράλληλη διδασκαλία, στό Άρκανσω και στή Λουιζιάνα. Άλλά τό Άνώτατο Δικαστήριο τών ΗΠΑ κήρυξε τούς νόμους αυτούς άντισυνταγματικούς τό 1987, επειδή έκρινε ότι παραβίαζαν τό χωρισμό Κράτους και Θρησκείας, πού ισχύει στίς ΗΠΑ. Αυ-

τή ή υπόθεση όμως ίσως βοήθησε λίγο τους δημιουργιστές από πλευράς δημόσιας αποδοχής: Τή δεκαετία του 1990 τό 47% τών 'Αμερικανών δήλωσε ότι πιστεύει στην πρόσφατη (μέσα στις τελευταίες 10 χιλιετίες) και ειδική δημιουργία τών πρώτων ανθρώπων (τό ποσοστό πέφτει στό 25% μεταξύ ατόμων μέ ανώτατη μόρφωση).

5. ΑΛΛΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΣΤΩΝ

Οι υπόλοιπες βασικές θέσεις τών δημιουργιστών έχουν νά κάνουν μέ τόν Κατακλυσμό του Νώε. Σέ αυτόν αποδίδουν συλλήβδην όλες σχεδόν τίς γεωλογικές μεταβολές πού συνέβησαν στή Γη και τήν κατανομή, όπως είπαμε, τών απολιθωμάτων. 'Ο Γερμανός δημιουργιστής Δρ Joachim Scheven (1932-) υποστήριξε στό 6ο Πανερωπαϊκό Συνέδριο Δημιουργιστών (πού έλαβε χώρα στην 'Ολλανδία, από τίς 16 έως τίς 19 Αυγούστου 1995) τήν άποψη του ότι ο Κατακλυσμός του Νώε συνέβη τό 3.000 π.Χ. και ότι οί αποδείξεις βρίσκονται στά γεωλογικά στρώματα πού τυπικά κατατάσσονται στην Πέριμο Περίοδο (πρίν από 225-280 εκατομμύρια χρόνια κατά τούς «άθεους»). Μέ αυτή τή χρονολόγηση συμφωνούν και άλλοι, κυρίως έπειδή επιβεβαιώνεται από τή βιβλική γενεαλογία. Ουδείς πάντως δημιουργιστής καταδέχεται νά αναφέρει έστω και μία λέξη για τήν πιθανότερη ιστορική εξήγηση του Κατακλυσμού του Νώε: ότι ή ιστορία προέρχεται από τή Μεσοποταμία, όπου ξαφνικά συνέβησαν πολλές και έντονότατες πλημμύρες.

Οί δημιουργιστές συμφωνούν ώς προς τήν ύπαρξη τουλάχιστον μιας περιόδου παγετώνων (στοιχείο άσφαλώς θετικό). 'Εκεί πού φαίνεται νά διαφωνούν μέ τήν κοινή λογική, είναι τό ότι υποστηρίζουν όλοι τους τίς κατά γράμμα τεράστιες ηλικίες στίς όποιες κατά τή Βίβλο έφθθαναν οί άνθρωποι,

ιδίως πρίν τόν Κατακλυσμό του Νώε (μέ κορυφαίο βέβαια τόν περιώνυμο Μαθουάλα). 'Ο Βρεταννικής καταγωγής δημιουργιστής Δρ Nigel Gompton (1959-), πού είναι κυτταρολόγος - κυτταρικός βιολόγος και έπικεφαλής εργαστηρίου στο πανεπιστήμιο τής Ζυρίχης, λέει ότι τά 969 χρόνια του Μαθουάλα, τά 930 του 'Αδάμ, κλπ., μπορούν νά εξηγηθούν μέ δύο τρόπους: τόν άστρονομικό (μεταβολή του ήλιακού έτους) ή τό βιολογικό, πού σχετίζεται μέ τό μοριακό βιολογικό υπόβαθρο τής διαδικασίας τής γηράνσεως. Σχετικά ό 'Αγγλος δημιουργιστής David C. C. Watson υποστηρίζει μία υπόθεση πού εξηγεί ταυτόχρονα τό παράδοξο τών μεγάλων ηλικιών πρίν τόν Κατακλυσμό και τόν ίδιο τόν Κατακλυσμό: 'Υποθέτει ότι πρίν τόν Κατακλυσμό ένας υδάτινος θόλος γύρω από τή γήινη σφαίρα προστάτευε όλους τούς ζωντανούς οργανισμούς από τίς επιβλαβείς κοσμικές ακτίνες και τά σωματίδια του ήλιακού ανέμου. 'Όταν όμως αυτός ό θόλος έπεσε μέ τή μορφή του Κατακλυσμού του Νώε, μάς απέμεινε μόνο ή σημερινή μικρότερη προστασία πού μάς παρέχει ή ατμόσφαιρα.

6. ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΕΣ;

Οί δημιουργιστές είναι σχεδόν όλοι τους Προτεστάντες, άν και τό 25% περίπου του πληθυσμού τών ΗΠΑ είναι Ρωμαιοκαθολικοί. Τό γεγονός αυτό εξηγείται άν κατανοήσουμε τήν πολύ μεγαλύτερη σημασία πού δίνουν στή Βίβλο οί Προτεστάντες. 'Η προσωπική τους σχέση μέ τό Θεό δέν βασίζεται ούτε στά Μυστήρια τής 'Εκκλησίας, ούτε στην 'Ιερά Παράδοση, ούτε στους 'Αγίους ως πρότυπα ζωής, αλλά μόνο στην όποια πίστη τους και στην 'Αγία Γραφή. 'Όπως πάντως δέν παρέλειπε νά μου υπενθυμίξει Ρωμαιοκαθολικός φίλος μου στίς ΗΠΑ: «Αυτοί δέν πιστεύουν στό Θεό. Πιστεύουν στή Βίβλο. 'Υπάρχει κάποια διαφορά». Πρα-

γματικά, όταν κάποιος πιστεύει τυφλά σέ κάτι ως μέσο για τή σωτηρία του, είναι φυσικό νά αντιδρά βίαια σέ ότιδήποτε αντίλαμβάνεται ότι θά μπορούσε νά θίξει αυτό τό κάτι. Καί ό μέν παντοδύναμος Θεός δέν είναι δυνατόν νά κινδυνεύσει από όποιονδήποτε ή ότιδήποτε. "Όταν όμως ό Θεός αντικατασταθεί από ένα κείμενο, έστω καί ιερό, γραμμένο από άνθρωπους, έστω καί μέ άνωθεν καθοδήγηση, τότε αυτή ή ψυχολογική άπειλή καθίσταται πολύ πιό άμεση.

Ή έλλειψη άποδοχής έκ μέρους των Προτεσταντών του συνόλου τής Ίερās Παραδόσεως, όπως αυτή έκφράζεται μέσα από τά έργα των Έλλήνων καί των Λατίνων Πατέρων τής Έκκλησίας, στοιχειοθετεί άσφαλώς ένα σημαντικότερο λόγο πλάνης. Άς σκεφθούμε μόνο ως παράδειγμα τά λόγια του Μεγάλου Βασιλείου για τή φύση του χρόνου: «Συμφυής τῷ κόσμῳ ή του χρόνου διέξοδος» καί ότι χρόνος είναι «τό συμπαρεκτεινόμενον τῆ συστάσει του κόσμου διάστημα», καθώς καί τά μεταγενέστερα του Ίεροῦ Αύγουστίνου «όχι έν χρόνῳ, αλλά μετά του χρόνου έποίησεν ό Θεός τόν κόσμον». Συμφωνούν άπολύτως μέ τήν άποψη τής σύγχρονης Κοσμολογίας, ότι ό χρόνος δημιουργήθηκε μαζί μέ τό Σύμπαν, καί ότι «πρίν» τή στιγμή του Big Bang δέν υπήρχε χρόνος.

Οί πλέον φανατικοί δημιουργιστές άνήκουν συνήθως στην «έκκλησία» των Βαπτιστών που επικρατεί στις νότιες Πολιτείες των ΗΠΑ. (Φυσικά δέν πρόκειται για έκκλησίες, ό άγγλικός όρος είναι denomination, αλλά για αίρέσεις του Χριστιανισμού. Άκόμα καί ό Ρωμαιοκαθολικισμός δέν είναι παρά μία τεράστια αίρεση). Άκολουθούν διάφορα άλλα δόγματα, όπως οί Εύαγγελικοί, χωρίς νά μπορούμε νά ξεχωρίσουμε κάποιο. Ό Harold Clark π.χ. άνηκε στους Άντβεντιστές τής Έβδόμης

Ήμέρας. Ό γενικός όρος fundamentalists («φρονταμενταλιστές») υποδηλώνει τους φανατικούς, σέ όποια denomination καί άν άνήκουν.

7. ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΟΡΘΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

Ή μεγαλύτερη πρόκληση που θέτει τό ζήτημα του δημιουργισμού είναι ότι θά πρέπει νά αντιμετωπισθεί μέ τρόπο άναδεικνύοντα τή βαθύτερη συμφωνία που υπάρχει ανάμεσα στην Έξαήμερον καί τή Δημιουργία όπως τήν περιγράφει ή σύγχρονη Έπιστήμη. Ταυτόχρονα, πιστεύω ότι θά πρέπει νά σεβόμαστε τά όποια όρθά έπιχειρήματά του, ιδίως στο θέμα τής καταγωγής του ανθρώπου.

Τό κυρίαρχο γεγονός που σηματοδοτεί τή συμφωνία μεταξύ θρησκείας καί σύγχρονης Έπιστήμης είναι χωρίς άμφιβολία ή γενική άποδοχή τής Θεωρίας τής Μεγάλης Άρχικής Έκρήξεως, του Big Bang. Εύκολα λησμονούμε σήμερα ότι πρίν από μερικές δεκαετίες ήταν εύκολο νά υποστηριχθεί κάποιος ότι τό Σύμπαν δέν χρειάζεται τήν υπόθεση ενός Δημιουργού Θεού διότι απλούστατα δέν δημιουργήθηκε ποτέ! Πρίν από τριάντα τόσα χρόνια ό Σοβιετικός άστροφυσικός Ίωσήφ Σκλόφσκι κατηγορήσε σέ κάποιο συνέδριο τους τότε υποστηρικτές τής Μεγάλης Άρχικής Έκρήξεως ότι προσπαθούν νά εισαγάγουν τή Θεολογία στην Άστροφυσική. Καί σήμερα όλοι σχεδόν οί άστρονόμοι καί κοσμολόγοι άποδέχονται τή Θεωρία αυτή! Καί αυτό έγινε υπό τό βάρος των παρατηρησιακών άνακαλύψεων, αφού ως γνωστόν στις Φυσικές Έπιστήμες ή παρατήρηση καί τό πείραμα είναι ό υπέρτατος κριτής.

Έκτός αυτού, κατά τά τελευταία 3-4 χρόνια υπήρξε μία ενδιαφέρουσα εξέλιξη. Άκόμα καί άποδεχόμενοι τή Θεωρία τής Μεγάλης Άρχικής Έκρήξεως, θά μπορούσαμε νά υποθέσουμε ότι τό Σύμπαν δέν είχε Δημιουργό.

Συγκεκριμένα, αν τό Σύμπαν είναι κλειστό, δηλαδή ή συνολική μέση πυκνότητα τής ύλης και τής ενέργειά του υπερβαίνει κάποια κρίσιμη τιμή, τότε τή σημερινή διαστολή του μετά τή Μεγάλη Έκρηξη θά τή διαδεχθεί κάποτε αντίστοιχη συστολή και τελικά ή Μεγάλη Συντριβή (the Big Crunch). Άλλά τότε και ή Μεγάλη Έκρηξη πού δημιούργησε τό σημερινό Σύμπαν θά μπορούσε νά είχε διαδεχθεί μιά προηγούμενη Μεγάλη Συντριβή, ή όποία μέ τή σειρά της θά είχε διαδεχθεί μιά προηγούμενη Μεγάλη Έκρηξη, κ.ο.κ. Αιτή είναι ή έκδοχή του Παλλόμενου Σύμπαντος: ή ύλη και ή ενέργεια του Σύμπαντος ύπηρχαν ανέκαθεν και άπλωσ άκολοθοϋν από πάντοτε μιά άπειρη σειρά έκρήξεων και συντριβών. Οί παρατηρησιακοί άστρονόμοι επιδόθηκαν λοιπόν σέ προσπάθειες νά τεκμηριώσουν τήν έπιβράδυνση τής διαστολής του σημερινού Σύμπαντος. Οί περισσότεροι πίστευαν στο κλειστό Σύμπαν για αισθητικούς λόγους. Άλλες όμως οί βουλές των άνθρώπων...

Χρησιμοποιώντας τά γιγαντιαία σύγχρονα τηλεσκόπια τής τελευταίας δεκαπενταετίας, παρατήρησαν τους μακρινότερους γαλαξίες, στά όρια του όρατου τμήματος του Σύμπαντος. Ίδιαίτερο ένδιαφέρον έχει ή στατιστική των υπερκαινοφανών άστέρων τύπου Ia, πού είναι πλέον όρατοί σέ τόσο μακρινούς γαλαξίες, και πού πιστεύεται ότι φθάνουν στην ίδια πάντα μέγιστη απόλυτη λαμπρότητα. Αιτή ή έρευνα επιδιώκεται σήμερα από δύο ομάδες άστρονόμων, τή «High-Z Supernova Search Team» υπό τον Brian Schmidt και τό «Supernova Cosmology Project» υπό τον Saul Perlmutter. Μέ βάση αιτή τήν έρευνα λοιπόν, ή διαστολή του Σύμπαντος όχι μόνο δέν φαίνεται νά επιβραδύνεται, αλλά άπεναντίας νά επιταχύνεται! Τό γεγονός αυτό έχει δύο συνέπειες: 1) Ώθει τήν άποδεκτή ηλικία του Σύμπαντος προς

τά άνω, ίσως στα 15-17 δισεκατομμύρια χρόνια, βοηθώντας στην άρση του παραδόξου πού είχε δημιουργηθεί μέ τους γηραιότερους άστéρες, πού έχουν περίπου τήν ίδια ηλικία. 2) Φαίνεται ότι τό Σύμπαν θά διαστέλλεται για πάντα. Τότε όμως και ή προηγηθείσα Μεγάλη Άρχική Έκρηξη ήταν ή μοναδική, ή μία και μόνη Δημιουργία τής Ύλικής Κτίσεως, πιθανότατα «έκ του μηδενός». Φυσικά τά παραπάνω δεδομένα συνιστούν άποτελέσματα πρόσφατης έρευνας, πού συνεχίζει νά διεξάγεται ακόμα και σήμερα, και τά δεδομένα μπορεί νά αλλάξουν.

Ή λεπτομερής διήγηση τής Δημιουργίας τής Γης και τής ζωής πάνω στη Γη πού παρατίθεται στα πρώτα κεφάλαια τής Γενέσεως, μπορεί νά αντιπαραβληθεί βήμα προς βήμα μέ τίς αντίστοιχες άπόψεις τής σύγχρονης Έπιστήμης, όποτε προκύπτουν αρκετές αναλογίες. Οί βασικές αναλογίες καταγράφονται στο βιβλίο του άείμνηστου Δημητρίου Κωτσάκη «Ή Έξαήμερος κατά τον Μέγα Βασίλειον και τήν Έπιστήμη». Μερικά μόνο σημεία θά θίξω έδω.

Ή έπιστήμη τής Γεωλογίας κάνει λόγο για «γεωλογικούς αιώνες» διάρκειας εκατοντάδων εκατομμυρίων έτών, ένω ή Βίβλος όμιλεί για Δημιουργία των πάντων μέσα σέ 6 ήμέρες. Όταν όμως γίνεται έδω λόγος για ήμέρες είναι πιθανότερο νά έννοοϋνται μεγάλες χρονικές περιόδοι και όχι είκοσιτετράωρα. Άργότερα, ό Ψαλμωδός θά υιοθετήσει τή μεταφορά μέ τό γνωστό «ότι χίλια έτη ένώπιόν σου ως ή ήμέρα ή έχθες», ήτις διήλθε», στίχο πού άλλοι έχουν έρμηνεύσει ως ύπονοοϋντα τή διαστολή του χρόνου στην Ειδική Θεωρία τής Σχετικότητας. Ό Μέγας Βασίλειος σχετικά γράφει: «Κάν ήμέραν έιπης, καν αιώνα, τήν αιτήν έρεϊς έννοιαν» (Β΄ Όμιλία εις τήν Έξαήμερον). Προσέξτε ότι και οί γεωλόγοι έδω όμιλοϋν για «αιώνες» και δέν

έννοοῦν τὴν ἀκριβῆ περίοδο τῶν ἑκατὸ ἐτῶν, ἀλλὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα πού κυμαίνεται ἀπὸ 65 ἑκατομμύρια ὡς δισεκατομμύρια ἔτη.

Ἡ πρώτη προσαγῆ τοῦ Δημιουργοῦ «Γεννηθῆτω φῶς» ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴ δημιουργία φωτός χωρὶς τὸν ἥλιο ἢ τοὺς ἀστέρες, οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦνται μόνις κατὰ τὴν τέταρτη ἡμέρα. Καί πάλι ὁμως ἡ Θεωρία τῆς Μεγάλης Ἀρχικῆς Ἐκρήξεως δίνει τὴ λύση: τὰ φωτόνια δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή καὶ ὀλόκληρο τὸ Σύμπαν δέν ἦταν παρὰ μία σφαῖρα φωτός μέχρι 300 ἕως 500 χιλιάδες χρόνια μετὰ τὴ δημιουργία, ὁπότε ἡ θερμοκρασία του ἔπεσε κάτω ἀπὸ τοῦς 3.000 βαθμοὺς καὶ σχηματίσθηκαν οὐδέτερα ἄτομα. Ἀπὸ τότε τὸ Σύμπαν ἔγινε διαφανές. Τὸ ἀρχικὸ ἐκεῖνο φῶς ἔχει μετατραπεῖ σήμερα ἐξαιτίας τῆς διαστολῆς τοῦ Σύμπαντος εἰς περὶ τὴν ἀκτινοβολία ὑποβάθρου μικροκυμάτων, γιὰ τὴν ἀνακάλυψη τῆς ὁποίας οἱ Penzias & Wilson τιμήθηκαν μετὰ τὸ βραβεῖο Nobel Φυσικῆς τὸ 1978. Τότε μάλιστα ὁ Penzias εἶχε δηλώσει γενικότερα περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ Σύμπαντος ὅτι μένει ἱκανοποιημένος ἀπὸ ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν Γένεση, τοὺς Ψαλμοὺς καὶ τὴ Βίβλο στοὺς ὅλους.

Τὸ ἐνοχλητικότερο σημεῖο εἶναι ὅτι εἰς τὴν βιβλικὴν δημιουργία τὰ φυτὰ φαίνεται νὰ δημιουργοῦνται πρὶν τὴ δημιουργία τοῦ ἥλιου. Αὐτὸ τὸ πρόβλημα μπορεῖ νὰ λυθεῖ μετὰ τὴν παραδοχὴ ὅτι ἡ Γῆ ἀρχικὰ καλυπτόταν ἀπὸ πυκνὰ νέφη: «ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος... ..καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου». Ὄταν τὰ νέφη διαλύθηκαν, φάνηκε καὶ ὁ ἥλιος μετὰ τὰ ἄστρα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς Γῆς. Κατὰ τὴν ἴδια ἡμέρα μετὰ τὴ δημιουργία τῶν φυτῶν «εἶπεν ὁ Θεός: Συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν **μίαν**, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρὰ». Πραγματικὰ, ὅλοι οἱ

ἐπιστήμονες δέχονται σήμερα ὅτι ἀρχικὰ ὑπῆρχε μόνον μιά ἡπειρος πάνω εἰς τὴν Γῆ, ἡ Παγγαία, πού περιβαλλόταν ἀπὸ ἓναν καὶ μόνον παγκόσμιον ὠκεανόν. Κατὰ τὴν 5ῃ ἡμέρα δημιουργεῖται ἡ ζωὴ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κατὰ τὴν ἕκτη ἢ ζωὴ εἰς τὴν ξηρὰ, σὲ πλήρη συμφωνία μετὰ τὴ σύγχρονη ἐπιστημονικὴ ἄποψη ὅτι ἡ ζωὴ ἐμφανίσθηκε πρῶτα εἰς τὴν θάλασσαν. Τελευταῖος δημιουργεῖται ὁ ἄνθρωπος. Ἡ συμφωνία μετὰ τὴν ἐπιστήμην εἶναι τόσο καλὴ, ὥστε ἀπορεῖ κανεὶς πῶς ὁ Μωυσῆς εἰς τὴν ἐποχὴ του, χωρὶς τίς σημερινὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις μάντεψε τόσο σωστά, ἂν δέν ἦταν θεόπνευστος. Ἐχομε τὰ βασικὰ σημεῖα τῆς ἱστορίας τοῦ Σύμπαντος καὶ τῆς Γῆς ἐκτιθέμενα σὲ λίγες γραμμὰς.

Ἄς δοῦμε ὁμως καὶ μιά ἄλλη πλευρὰ τοῦ θέματος. Οἱ σχετικὲς ἐντάσεις τῶν θεμελιωδῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, ἡ ἀρχικὴ ταχύτητα διαστολῆς καὶ ἡ πυκνότης τοῦ Σύμπαντος, καθὼς καὶ ἡ σχέση ὕλης - ἀκτινοβολίας στοὺς ὅλους, φαίνεται νὰ εἶναι ρυθμισμέναι μετὰ ἀκρίβειαν ὥστε νὰ ἐπιτρέπουν τὴ δημιουργία τῆς ζωῆς καὶ νὰ τῆς δίνουν ἀρκετὸ χρόνον νὰ ἐξελιχθεῖ σὲ νοήμονα ζωὴν. Αὐτὴ βέβαια εἶναι ἡ περίφημη Ἀνθρωπικὴ Ἀρχὴ, μία ἐπιπλέον ὁδὸς διὰ τῆς ὁποίας ἡ σημερινὴ ἐπιστημονικὴ γνώση μᾶς ὀδηγεῖ, ἂν ὄχι πρὸς τὸ Θεόν, τουλάχιστον πρὸς τὴν αἴσθησιν πὼς κάτι ἀξίζουμε καὶ ἐμεῖς οἱ ἀσήμενοι μέσα στοὺς ἀχανεὺς Σύμπαν.

Τὰ παραπάνω πρέπει νὰ ἀποτελοῦν τὴ βασικὴ γραμμὴ ἐπιχειρηματολογίας μας σὲ μιά συζήτησιν μετὰ ἓνα δημιουργιστὴν. Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἶναι πραγματικὰ κρίμα νὰ ὑπάρχουν πιστοὶ ἄνθρωποι πού νὰ ἀρνοῦνται νὰ δεχθοῦν τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης ἐξαιτίας τῆς πίστεώς τους.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ν. ΜΑΝΙΜΑΝΗΣ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΤΑ ΣΥΝΝΕΦΑ

Τό πρώτο σύννεφο στόν ούρανό τῆς τρίτης χιλιετίας: τό Σύνδρομο τῶν Βαλκανίων. Οἱ τηλεοράσεις πῆραν φωτιά. Τά δελτία εἰδήσεων γέμισαν ἀπό τά κακά μαντάτα. Οἱ Εὐρωπαῖοι στρατιῶτες πού βρισκόνταν στή Γιουγκοσλαβία κατά τήν διάρκειά τοῦ πρόσφατου «ἀνθρωπιστικοῦ» πολέμου (στή Βοσνία παλαιότερα, στό Κόσσοβο κατόπιν) παρουσίασαν συμπτώματα λευχαιμίας ἀπό τοὺς βομβαρδισμούς μέ βόμβες ἀπεμπλουτισμένου οὐρανίου. Κρούσματα στήν Ἰταλία, στή Γαλλία, στήν Πορτογαλία. Οἱ ὑπόλοιπες χώρες ἀρχίζουν ἀμέσως ἔρευνες. Καί μόνο ἡ Ἑλλάδα σπεύδει νά διαβεβαιώσῃ, διὰ στόματος τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, ὅτι γιά τοὺς Ἑλληνας στρατιῶτες δέν ὑπάρχει πρόβλημα!

Θά μοῦ πῆτε ὅτι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ βαρύνει τήν προηγούμενη χιλιετία. Ὁ πόλεμος (καί οἱ ἀνηλεεῖς βομβαρδισμοί) ἔγιναν λήγοντος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος. Καί θά ἦταν εὐτύχημα ἂν ὁ κάθε αἰώνας ἔπαιρνε φεύγοντας μαζί του ὅλα τά κακά πού ἐδημιούργησε καί παρέδιδε τόν κόσμο ἄσπιλο καί ἀμόλυντο στόν ἐπόμενο αἰῶνα. Ἀλλά δέν γίνεται. Γιατί, ἀπλουστάτα, τά κακά πού δημιουργοῦνται (ὅπως καί τά καλά) δέν εἶναι ἔργα τοῦ χρόνου ἀλλά τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ εἰκοστός πρῶτος αἰώνας λοιπόν φέρνει ἐπάνω του ὅλη τήν κληρονομιά τοῦ εἰκοστοῦ πού προανγγέλθη ὡς αἰὼν τῆς εὐτυχίας (χωρίς Θεό, φυσικά) καί κατέληξε ὁ χειρότερος αἰὼν πού εἶδε καί ἔζησε ἡ ἀνθρωπότης. Κατάφορτος ἀπό τά ἔργα ἀνθρώπων πληρωμένων πάσης ἀδικίας, πονηρίας, πλεονεξίας, κακίας, μεστῶν φθόνου, φόνου, ἔριδος, δόλου, κακοηθείας καί ὅσα ἄλλα ἀναφέρει ὁ Ἀπόστολος Παῦ-

λος στήν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολή του πού καταγράφει μέ ἱστορική ἀκρίβεια τό παρελθόν καί προφητεύει τό μέλλον. Φυσικά καί τόν εἰκοστό αἰῶνα.

Δέν εἶναι λοιπόν τό Σύνδρομο τῶν Βαλκανίων τό πρῶτο νέφος στόν οὐρανό τῆς τρίτης χιλιετίας, πού δέν εἶναι καθόλου ἀνέφελος. Εἶναι κατασκότεινος, γεμάτος ἀπό τά σύννεφα τῶν προηγουμένων αἰῶνων, καί προμηνύει θύελλες καί καταγίδες. Καί οἱ εὐχές πού ἀνταλλάξαμε τήν καινούργια χρονιά; Καί οἱ ἐλπίδες γιά ὅλα τά καλά; Καί τά μικρά παιδιά πού θά ζήσουν τῆ ζωῆ τους σ' αὐτόν τόν αἰῶνα καί θά ἀντιμετωπίσουν τόσα δεινά καί κινδύνους;

Οἱ μὲν εὐχές ξέρουμε ὅτι δέν ἀρκοῦν μόνες γιά νά γίνῃ ἡ ζωῆ μας καλή. Ἡ ζωῆ μας γίνεται καλή μόνο ὅταν τά ἔργα μας εἶναι καλά. Τό πρόβλημα π.χ. τοῦ θερμοκηπίου δέν λύνεται μέ εὐχές. Οὔτε μέ συνέδρια πού μεταθέτουν τή λύση του στοὺς ἄλλους τῶν ἄλλων. Καί οἱ πόλεμοι δέν χάνουν τῆ φρενίη τους ἂν τοὺς ὀνομάσουμε «ἀνθρωπιστικούς».

Ἐξ ἄλλου, οἱ συνέπειες τῶν κακῶν μας ἔργων δέν περιορίζονται στοὺς ἄλλους, χωρίς αὐτό νά σημαίνει ὅτι ἔχουμε τέτοιο δικαίωμα, μιά καί οἱ ἄλλοι εἶναι κι αὐτοὶ ἄνθρωποι. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τό Σύνδρομο τῶν Βαλκανίων ἀποδεικνύει τήν ὀρθότητα τῆς παροιμίας πού λέει ὅτι ἐκεῖνος πού σκάβει τό λάκκο τοῦ ἄλλου πέφτει ὁ ἴδιος μέσα.

Ἄραγε, στόν οὐρανό τῆς τρίτης χιλιετίας θά ἀνατεῖλῃ ὁ ἥλιος τῶν καλῶν μας ἔργων, γιά νά διαλύσῃ τά σκοτάδια τῆς κακίας μας;

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΔΥΣΑΡΕΣΤΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Στις πρώτες σελίδες του τεύχους των «Ακτίνων» του μηνός Ιανουαρίου τ.έ. έγινε λόγος για την κρίση που χαρακτηρίζει τους καιρούς μας.

Πρόσφατα δημοσιεύματα στον ήμερο τύπο έρχονται να έπιβεβαιώσουν αυτήν την γενική έντύπωση για την κρίση που διέρχεται ή εποχή μας σέ έξειδικευμένα παραδείγματα.

Τό ένα έξ αυτών άναφέρεται στην ποιότητα των κινηματογραφικών ταινιών. Βεβαίως ούδέποτε στην μεγάλη τους πλειοψηφία οι ταινίες του κινηματογράφου στά έκατό χρόνια της παραγωγής του ύπέρξαν ιδιαίτερα οικονομικές για τά ήθη των κοινωνιών.

Όμως ή γνώμη ενός κορυφαίου σκηνοθέτη και παραγωγού αυτών, όπως του 82χρονου Ίνγκμαρ Μπέργκμαν είναι επί του θέματος αυτού βαρύνουσα. Σέ μία από τίς σπάνιες συνεντεύξεις του μιλώντας για την άποχώρησή του από τό σινεμά ο Μπέργκμαν μεταξύ άλλων είπε: «Όπως και νά έχουν τά πράγματα έγκατέλειψα αυτό τό μαγαζί της σφαγής και της πορνείας».

Ή δήλωση αυτή σημαίνει την περαιτέρω υποβάθμιση της ποιότητας της κινηματογραφικής παραγωγής μέ συνέπεια την έπαύση των άρνητικών επιπτώσεων στους θεατές —και ιδιαίτερα στους νέους και τά παιδιά— των κινηματογραφικών αίθουσών και της μικρής όθόνης. Σέ άλλο πάλι δημοσίευμα πρωτοχρονιάτικου φύλλου ήμερησίας έφημερίδας άναφέρεται επί λέξει: «Πρωταθλητές» σέ τζίρο κέρδη και εί-

σόδους πελατών άνεδείχθησαν και τό παρελθόν έτος 2000 τά καζίνο Λουτρακίου και Θεσσαλονίκης. Σημαντική αύξηση κατά 12% παρουσιάζουν για δεύτερη συνεχή χρονιά τά οικονομικά άποτελέσματα των καζίνο, καθώς σύμφωνα μέ στοιχεία που παρουσίασε ή έν λόγω έφημερίδα τά στοιχήματα συνολικά τό 2000 έφθασαν τά 523 δισεκατομμύρια δραχμές, ένών ο τζίρος αυτών διαμορφώθηκε σέ 134 δισεκατομμύρια δραχμές.

Είναι προφανές ότι ένα σημαντικό ποσοστό του έθνικού προϊόντος της κατά τά άλλα «ένημερούσης» οικονομίας μας, αντί νά διοχετεύεται σέ παραγωγικές επενδύσεις, οι όποιες μέ την σειρά των θά συμβάλλουν στην αύξηση της παραγωγής και την μείωση της άνεργίας, σπαταλάται από τους κατόχους του στην άνομη άμύλλα αύξήσεως των κερδών των μέ την εύλογία του κράτους, προκειμένου τό τελευταίο νά άποκομίσει κάποια έσοδα για την ένίσχυση του έτησίου προϋπολογισμού.

Τά γεγονότα αυτά ένισχύουν τίς θέσεις εκείνων οι όποιοι όχι από διάθεση μεμψιμοιρίας, αλλά από την πείρα της καθημερινής πραγματικότητας διαπιστώνουν τά συμπτώματα αυτής της κρίσεως για την όποία έγινε λόγος.

ΤΟ ΚΗ΄ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.Λ.

Ή Χριστιανική Ένωση Έκπαιδευτικών Λειτουργών έπραγματοποίησε τό ΚΗ΄ παιδαγωγικό συνέδριο αυτής τό διήμερο 3-4 Ιανουαρίου τ.έ. στό κτίριο του ιεραποστολικού συλλόγου ο

«Απόστολος Παῦλος» (Καρύτση 14) μέ γενικό θέμα: «Παγκοσμιοποίηση καί Παιδεία», μέ εὐρύτατη συμμετοχή συνέδρων τόσον ἀπό τήν κατηγορία τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν, ὅσον καί ἐκ τῶν ἄλλων συνεργατῶν οἱ ὁποῖοι κατέκλυσαν τήν αἴθουσα.

Τό συνέδριον ἐτίμησαν μέ τήν παρουσία των ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πειραιῶς κ.κ. Καλλίνικος, καί ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἀχελώου κ.κ. Εὐθύμιος ἐκπροσωπῶν τόν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστόδουλον, οἱ ὁποῖοι μέ τούς ἐμπνευσμένους λόγους των μετέδωσαν οὐσιαστικά μηνύματα στό πολυπληθές ἀκροατήριον.

Τήν ἔναρξη τοῦ συνεδρίου ἐκήρυξε ὁ πανοσιολογίωτατος Ἀρχιμανδρίτης π. Νικήτας Βουτυράς, προϊστάμενος τῆς Ἀδελφότητος Θεολόγων ἡ ΖΩΗ, ὁ ὁποῖος στήν ἔναρκτηρίο προσφώνηση του ἔκανε λόγο γιά τό πνεῦμα τῆς παγκοσμιοτικῆς, τό ὁποῖο ἐμπεριέχεται στήν διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καί διατηρεῖται ἔκτοτε μέσα στήν Ἐκκλησία.

Ὁμιλητές στό ἐν λόγω συνέδριο ἦσαν: α) ὁ ὁμότιμος καθηγητής τοῦ Οἰκονομικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καί πρόεδρος τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων κ. Χριστόφορος Διακόπουλος μέ θέμα: «Παγκοσμιοποίηση: Εὐλογία ἢ Κατάρα; Ἀγῶνας καί Ἀγωνία». β) Ὁ πολιτικός ἐπιστήμων κ. Κωνσταντῖνος Χολέβας μέ θέμα: «Παγκοσμιοποίηση καί Ἑλληνικόν Ἔθνος - Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον». γ) Ὁ καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης κ. Γεώργιος Μαντζαρίδης μέ θέμα: «Παγκοσμιοποίηση καί Ὁρθοδοξία» καί δ) ὁ κ. Γεώργιος Μποζώνης ὁμότιμος καθηγητής τῆς Φιλοσοφίας, στό Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν μέ θέμα: «Τί δέν μᾶς εἶπε ἡ Παγκοσμιοποίηση».

Ὁ κ. Χρ. Διακόπουλος ἀνέφερε καί ἀνέλυσε τά μεγέθη τῆς παγκόσμιας

οἰκονομίας καί τίς μεταξύ των ἐξαρτήσεις ἐπί τῶν ἐθνικῶν οἰκονομιῶν, τά εὐμενῆ καί δυσμενῆ στοιχεῖα αὐτῶν καί τίς ἐπιπτώσεις των ἰδιαίτερα στίς εὐπαθεῖς οἰκονομίες τῶν πενεστέρων χωρῶν, ἡ ἄρσις τῶν ὁποῖων προϋποθέτει μεταξύ τῶν ἄλλων τήν πνευματική καλλιέργεια τῶν λαῶν αὐτῶν καί ἰδιαίτερα τῶν προσώπων πού ἡγοῦνται αὐτῶν.

Ὁ κ. Κωνσταντῖνος Χολέβας στήν ὁμιλία του ἀναφέρθηκε στίς διατυπώμενες κατά καιρούς ἐπιφυλάξεις, σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες ἡ ἐπικράτηση τοῦ πνεύματος τῆς παγκοσμιοποιήσεως θά ἔχει ὡς συνέπεια τήν ἀφομοίωση τῶν λαῶν, κυρίως τῶν μικρῶν κρατῶν, στό γενικό αὐτό κλίμα καί τήν ἀπώλεια τῆς ἐθνικῆς των ταυτότητος. Στό σημεῖο αὐτό ὁ ὁμιλητής ὑπῆρξε καθησυχαστικός ὑποστηρίζοντας ὅτι τά μέχρι σήμερα ἱστορικά δεδομένα δέν συνηγοροῦν στήν ἀποδοχή αὐτῆς τῆς δυσοίωνης προοπτικῆς.

«Τό ἔθνος, τό ἐθνικό κράτος, ἡ ἐθνική συνείδηση δέν πεθαίνει τόσο εὐκολα, —εἶπε— ὅσον θά ἤθελαν κάποιοι κήρυκες τοῦ διεθνισμοῦ καί ὑποστηρικτές ἐνός ἀνθεθνικοῦ χαρακτήρος γιά τήν χώρα μας... Τά γεγονότα τούς διαψεύδουν, διότι ἀποδεικνύουν ὅτι σέ ὄλες τίς σοβαρές χώρες τῆς Εὐρώπης καί τοῦ κόσμου ἡ ἐθνική ὑπερηφάνεια καί ἡ αἴσθησις τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος καί τῆς ἐθνικῆς ἰδιοπροσωπείας παραμένουν στοιχεῖα ἰσχυρότατα».

Ἐπίσης ὁ καθηγητής Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Γ. Μαντζαρίδης ἐξετάζοντας τό γεγονός τῆς παγκοσμιοποιήσεως σέ σχέση μέ τούς ὀρθοδόξους λαούς ἐτόνισε ὅτι: «ἡ παγκοσμιοποίηση καί ἡ παγκοσμιοτικότητα εἶναι δύο τυπικῶς συμφρεῖς ἀλλά στήν οὐσία ἀντίθετες ἔννοιες. Ἡ πρώτη δηλώνει ἐξουσιαστική ἐνοποίηση καί ὁμογενοποίηση, ἐνῶ ἡ δευτέρα ἐνόητα

καί προσωπική πληρότητα. Ἡ παγκοσμιοποίηση μετατρέπει τὰ πρόσωπα καί τίς κοινωνίες σέ ἄμορφη μᾶζα, ἐνῶ ἡ παγκοσμιοποίηση θεμελιώνεται στήν ἰδιαιτερότητα τῶν προσώπων καί τῆς κοινωνίας», γιά νά συμπεραίνει ὅτι: «ἡ Ὁρθοδοξία θεμελιώνει τήν παγκοσμιοποίηση στόν παγκόσμιο ἄνθρωπο, τόν Χριστόν, πού φανέρωσε στόν κόσμο τόν ἕνα Τριαδικόν Θεόν».

Τέλος ὁ καθηγητής τῆς φιλοσοφίας στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν κ. Γεώργιος Μποζώνης ἐπεσήμανε στήν ὁμιλία του μέ τίτλο: «τί ἐλησμόνησε ἡ παγκοσμιοποίηση;» τίς σημαντικές ἀτέλειες τῆς ὅλης καταστάσεως πού ἐπικρατεῖ στόν διεθνή χῶρο ὑπό τό καθεστῶς αὐτῆς, τονίζοντας τήν ἐλλειψη ἀσφαλείας πού αἰσθάνεται ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, τήν παραχάραξη τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀπό τούς ἰσχυρούς τῆς γῆς, τήν ἀνισοκατανομή τοῦ πλούτου μεταξύ

πλουσίων καί πτωχῶν χωρῶν, γεγονός πού συνεπάγεται τό ἕνα τρίτο τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς νά βρῆται στό ὄριο ἢ ὑπό τό ὄριο λιμοκτονίας. Ἡ ὑπέρβαση αὐτῆς τῆς ἀπαράδεκτης καταστάσεως προϋποθέτει τήν ἀναβίωση τοῦ ἀληθινοῦ κοινωνισμοῦ, ὁ ὁποῖος πραγματώνεται μέ τήν ἀτροφία τοῦ ἐγωισμοῦ. Ἔτσι «ἡ παγκοσμιοποίηση μεταμορφώνεται σέ οἰκουμενισμό. Εἶναι τό μεγάλο ὄραμα πού καλούμεθα νά πραγματώσουμε».

Ἀξίζουν συγχαρητήρια στούς ὀργανωτές τοῦ συνεδρίου, διότι μέ τήν ἐπιλογή τῶν ἐπί μέρους θεμάτων καί τῶν καταλλήλων προσώπων ὡς ὁμιλητῶν ἐκάλυψαν σέ γενικές γραμμές τήν οὐσία τοῦ προβλήματος φωτίζοντάς το ἀπό τίς βασικές του πλευρές.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

ΓΙΑ 8 ΔΟΛΛΑΡΙΑ

Γιά ὀκτώ δολλάρια ἀφαίρεσαν ἀδιστακτοί ἀνήλικοι τή ζωή ἑνός 27χρονοῦ νέου ἀνθρώπου, μέ διαφαινόμενο λαμπρό μέλλον, στό Τέξας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Πόσα ἄλλα νέα παιδιά χάνονται στήν ἀνωνημία γιά νά διαφυλάσσεται τό κῆρος μᾶς κοινωνίας πού ξέρει πολύ καλά νά κρίνει τούς ἄλλους ἀλλά ἀδυνατεῖ νά ἐλέγξει «τά τοῦ οἴκου» της. Καί τοῦτο γίνεται γιατί δέν μαθαίνουν οἱ νέοι ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ζωή εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ. Ἡ ζωή δέν μᾶς ἀνήκει, δέν τήν ὀρίζουμε ἐμεῖς. Τήν διαφυλάσσουμε καί δέν τήν διακινδυνεύουμε κατά διαφόρους τρόπους.

Ἡ «παιδεία» μας δυστυχῶς δέν βοηθάει τήν ἠθική διαπαιδαγώγηση τῶν παιδιῶν στόν τομέα αὐτό. Καί χωρίς νά καταλογίζουμε εὐθύνες γιά τήν ἀδράνεια πού παρατηρεῖται, κρίνουμε πῶς πρέπει νά προσβλέπουμε στήν ἠθική διαπαιδαγώγηση τῶν νέων πάνω στίς ἀρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ ὁποῖος δίνει τήν πραγματική ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἀντίθετα κάνουμε ὅ,τι μποροῦμε γιά νά ἀποχριστιανίσουμε ἕνα λαό πού ποτέ δέν θά ξεχάσει τίς ἀρχές του. Τά πρότυπα πού διαθέτουμε δυστυχῶς μᾶς φορτίζουν μέ παραδείγματα ξένα πρός τήν ἰδιοσυστασία τῶν Ἑλλήνων. Μόνον ὁ Θεός μπορεῖ νά παρηγορήσει τούς γονεῖς τοῦ ἀδικοχαμένου παιδιοῦ.

ΠΟΣΟ ΚΟΣΤΙΖΕΙ ΛΟΙΠΟΝ Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΖΩΗ;

‘Αλλά αλήθεια πόσο κοστίζει η ζωή για τόν άνθρωπο; Τά τελευταία ιδίως χρόνια φάνηκε καθαρά τό πόσο έκτιμουμε οί πολιτισμένοι άνθρωποι τήν ανθρώπινη ζωή. Φάνηκε καί από τούς ανέλεητους βομβαρδισμούς έναντίον ἄστορικῆς χώρας πού τήν κατέστρεψαν κυριολεκτικῶς καί από τήν ἄποψη τῆς πολιτισμικῆς της κληρονομιάς. Κύριοι ἄρχοντες τοῦ κόσμου τοῦ αἰῶνος τούτου μήν παίζετε μέ τή ζωή τῶν ἀνθρώπων. Τώρα καταφθάνουν τά νέα κρούσματα λευχαιμίας, πού προέκυψαν στούς στρατιῶτες μας πού ἐστάλησαν στήν Γιουγκοσλαβία ἀπό τίς καρκινολόγες ἀκτινοβολίες. Σέ λίγο θά ζητᾶτε ἔλεος καί δέν θά βρῖσχετε δικαίωση οὔτε μέ τήν ἴδια σας τή συνείδηση.

Η ΖΩΗ ΕΙΝΑΙ Η ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ «ΠΡΟΣΩΠΟΥ»

‘Η ἀνθρώπινη ζωή ἔχει ἀξία. Μόνον ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος δέν τήν ἀναγνωρίζει. ‘Η ἀξία τῆς ζωῆς εἶναι ἐν-

νοια πνευματική. Εἶναι ἡ «ἀξία τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου». «‘Η ζωή ἔχει ἀξία γιατί ἡ αὐθεντική της προέλευση εἶναι ὁ δημιουργός Θεός». Σήμερα ὑπάρχουν πολλές μέθοδοι νά ἀφαιρέσει κανείς τή ζωή τῶν ἀνθρώπων. Καί μάλιστα σέ καθημερινή βάση. Εἶναι τά ναρκωτικά, οἱ ἀρρώστιες πού ἀναφέρονται σέ παραπτώματα ἀπό παρεκκλίσεις ἀπό τήν ἠθική ζωή. Εἶναι ἡ ἀδιαφορία γιά τούς ἀδύνατους, τούς ἀνεργούς, τούς περιθωριακούς, τά πρόσωπα μέ τίς εἰδικές ἀνάγκες, τούς μικροσυνταξιούχους μέ τίς 60 καί 70 χιλιάδες. Τούς γέροντες καί τούς ἀνάπηρους. Κάποτε κι αὐτοί ἦσαν ζωντανά κύτταρα μᾶς κοινωνίας πού σήμερα θεωρεῖ ὅτι τίποτα δέν μπορεῖ νά προσφέρει περισσότερο γι’ αὐτές τίς κατηγορίες τῶν συνανθρώπων μας. Καί βρῖσκόμαστε στό 2001 μ.Χ. Καί καυχόμαστε.

Σ. Β. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΥΠΟΥ
ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.

ΑΠ' ΤΟ «ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ»

Ζητεῖται ἐπειγόντως
ἐμβόλιο
καί τοῦ ‘Επιδημικοῦ ἰοῦ
πού κυκλοφορεῖ
καί κάνει τούς ἀνθρώπους
νά μήν ἀντιστέκονται
καί νά ἐνδίδουν.

Στό μεταξύ
προμηθευθεῖτε ἀντισώματα
ἀπ' τήν Τράπεζα Πίστεως
κι' ἐνισχύστε τίς ἀντιστάσεις σας,
χωρίς κουπόνια. ‘Εντελῶς δωρεάν.

Ι. Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ἡ δημοσιευμένη στήν συνέχεια ἐπιστολή πρὸς τὴν ἐφημερίδα «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» ἀπεστάλη πρὸς τὴν ἐφημερίδα τὴν 27.12.2000 μὲ πρόθεση νὰ σχολιάσει τὶς ἀπόψεις τοῦ συντάκτου σχετικοῦ δημοσιεύματος μὲ ὑποτιθέμενο ἐορταστικὸ περιεχόμενο, κατὰ τὸ ὅποῖον οἱ εὐαγγελικὲς διηγήσεις περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θεωροῦνται ὡς μῦθος.

Ἡ Ἐφημερίδα παραβιάζουσα βασικὴν δημοκρατικὴν ἀρχή, τὴν ἀρχὴ τῆς ἰσηγορίας, δέν δημοσίευσε τὴν ἐν λόγω ἐπιστολήν. Ἐπειδὴ κρίνομεν ὅτι τὸ θέμα εἶναι ἄξιον τῆς προσοχῆς τοῦ ἀναγνωστικοῦ μας κοινοῦ θεωροῦμε σκόπιμον τὴν δημοσίευση τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς στὶς σελίδες τῶν «ΑΚΤΙΝΩΝ».

Μὲ ἀφορμὴ τὶς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τοῦ νέου βιβλίου τοῦ καθηγητοῦ τῆς βιβλικῆς θεολογίας κ. Σάββα Ἀγουρίδη «Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος» ὁ κ. Ἀντώνιος Καρκαγιάννης στὸ χριστουγεννιάτικο φύλλο τῆς ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ σημειώνει μεταξὺ τῶν ἄλλων ὅτι: «ὅταν ὁ μῦθος παρεμβαίνει στὴν Ἱστορία τὴν διαμορφώνει καὶ ἀποκατὰ ἱστορικότητα», ἐννοιώντας προφανῶς ὅτι οἱ εὐαγγελικὲς διηγήσεις γιὰ τὴν ζωὴ, τὴν δράση καὶ τὴν διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στηρίζονται σὲ ἓναν μῦθο, ὁ ὁποῖος ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα καὶ ὅτι ἐπὶ τοῦ μύθου αὐτοῦ βασίζεται ἡ γένεση καὶ ἡ ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Δέν εἶναι βέβαια καινοφανὴς ἰδέα ἡ θεωρία τοῦ μύθου γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐχει διατυπωθεῖ ἀπὸ τὸν D. Strauss τὸν 19ον αἰῶνα μὲ τὸ βασικὸ ἐπιχείρημα ὅτι στοὺς ἀρχαίους λαοὺς, Ἕλληνας, Ρωμαίους, Ἰνδοὺς, στὰ γερμανικά φύλα οἱ ἀρχαιότερες θρησκευτικὲς παραδόσεις παρουσιάζονται ἀναμειγμένες μὲ μύθους.

Γιατί λοιπὸν νὰ ἐξαιρεθεῖ ἀπὸ τὸν κανόνα αὐτὸν καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία; Ὁ ὅρος μῦθος ὑπὸ τὴν γραφίδα τοῦ Strauss καθίσταται λίαν ἐλαστικός. Οἱ μῦθοι κατ' αὐτὸν εἶναι ἐπινοήσεις, ὑπὸ τὶς ὁποῖες ὑποκρύπτονται φιλοσοφικὲς ἢ θεολογικὲς ἐκδοχές. Εἶναι ἡ ποιητικὴ μεταμόρφωση τῆς ἱστορίας.

Τὸ ἐρώτημα λοιπὸν εἶναι, ἐάν αὐτὴ ἡ γενικὴ ἄποψη τοῦ Strauss εἶναι ἐφαρμόσιμη στὴν περίπτωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διότι ἡ γένεση καὶ ἡ ἀποδοχὴ τοῦ μύθου ἀπαιτεῖ χρονικὴ ἀπόσταση, ἐπειδὴ ἀπλούστατα χρειάζεται ἐλλειψη ἐλέγχου.

Ὅμως οἱ εὐαγγελικὲς διηγήσεις διεμορφώθησαν καὶ κατεγράφησαν σὲ ἐποχὴ ὅπου ἦσαν ἐν ζωῇ, ἢ τουλάχιστον, οἱ ἄμεσοι ἀπόγονοι αὐτῶν, ὅπου ἔζησαν τὰ ἀφηγηόμενα γεγονότα. Μάλιστα οἱ δύο ἐκ τῶν Εὐαγγελιστῶν, ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Ἰωάννης ἦσαν καὶ αὐτόπτες μάρτυρες τῶν γεγονότων ποὺ καταγράφουν. Καὶ ἐδῶ ὁ ὅρος «μάρ-

τους» έχει την διπλή έννοια, ἀφ' ενός εκείνη τοῦ ἀνθρώπου ὅπου έχει ζήσει τὰ γεγονότα πού ἀφηγεῖται καί ἀφ' ἑτέρου εκείνην πού γιά τήν ἐπικύρωση αὐτῶν θυσιάζει καί τήν ζωή του, ὅταν ἡ ρωμαϊκή ἐξουσία τοῦ ζητᾶ νά ἀπαρνηθεῖ τήν θρησκευτική του πίστη, πού στηρίζεται στήν ἀλήθεια τῶν γεγονότων αὐτῶν. Γενεές Χριστιανῶν μαρτύρων ἀπό τοὺς ἀποστολικούς χρόνους μέχρι τήν ἐποχή τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου δίδουν τήν μαρτυρία τοῦ αἵματος γιά τήν πίστη των, πού διαφεύδει τοὺς ἐπινοητές τῆς θεωρίας τοῦ μύθου.

Αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἶχε σαφῆ ἐπίγνωση ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὅταν σέ πρώτους γιά τήν νέα θρησκεία χρόνους (54 ἢ 55 μ.Χ.) ἔγραφε πρὸς τοὺς Κορινθίους: «ἐπειδή καί Ἰουδαῖοι

σημεῖον αἰτοῦσι καί Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσι, ἡμεῖς δέ κηρύσσομεν Χριστόν ἐσταυρωμένον Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δέ μωρία». (Α' Κορινθ. α' 22-23).

Καί παρὰ ταῦτα, ὁ «μῦθος» αὐτός, ὁ πολεμούμενος ἀπό τό ἱερατεῖον τῆς Ἰερουσαλήμ, ὁ χλευαζόμενος ἀπό τοὺς κατά κόσμον σοφοὺς τῆς ὑστερης ἐλληνιστικῆς περιόδου, ὁ διωκόμενος ἀπό τήν ρωμαϊκή ἐξουσία, ἔγινε δύναμη ἱστορική καί μετὰ ἀπό πάλη σκληρῆ τριῶν αἰῶνων ἐπεκράτησε γιά νά ἀλλάξει τήν πορεία τῆς ἱστορίας καί νά γίνει ὁ ἕνας ἐκ τῶν πυλώνων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος.

**Μέ ἐκτίμηση
ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ**

ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ

Ὁ Θεός ἀνοίγει τά χέρια Του
καί τό σύμπαν γιορτάζει.
Σέ θαύματα θαυμάτων δοξάζει
τήν χάρη καί τήν χρηστότητά τους
ἀπό τόν Σείριο πού λάμπει
μέχρι τῆς γῆς τό χαμομήλι.

Παρακύπτει καί στήν καρδιά σου
καί τρυφερά σέ κοιτάζει
ἀλλά ποτέ δέν σέ ἐκβιάζει,
ὁ δωροδότης τῆς ζωῆς σου
καί τῆς χαρᾶς του ἀποδέκτης
νά βάλεις τήν ὑπογραφή σου.

ΕΛΕΥΘ. ΜΑ'Ι'ΝΑΣ

Ο ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Ὁ Χριστόδουλος Χριστοδούλου γεννήθηκε στό Βόλο ὅπου καί τέλειωσε τήν Δημοτική καί Μέση Ἐκπαίδευση. Στή συνέχεια ἀκολούθησε καί περάτωσε ἐπιτυχῶς τίς σπουδές του στό Ἐθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο ὡς μηχανολόγος ἠλεκτρολόγος. Ἀφοῦ ἔξεπλήρωσε τή στρατιωτική του ὑποχρέωση ὡς ἀνθυπολοχαγός στά δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια προσελήφθη ἀπό τόν Ὄργανισμό Σιδηροδρόμων Ἑλλάδος καί ἐξελέχθη μέχρι τόν βαθμό τοῦ διευθυντῆ, ὑπῆρξε δέ ὁ ἰδρυτής καί πρῶτος Δ/ντῆς τοῦ Μουσείου τῶν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων. Ὁ Χριστόδουλος Χριστοδούλου ἦτο γεννημένος γιά νά γίνει μηχανικός ἀφοῦ ἀπό παιδί τοῦ Δημοτικοῦ ἠσχολεῖτο ἐπιτυχῶς μέ διάφορες κατασκευές. Ὑπῆρξε γόνος μιᾶς οἰκογένειας πιστῶν. Παρηκολούθησε τό κατηχητικό σχολεῖο στό Βόλο, ὡς φοιτητής ἦτο μέλος τῆς ΧΦΕ καί ὡς ἐπιστῆμων μέλος τῆς ΧΕΕ.

Ὁ Χριστόδουλος Χριστοδούλου ὑπῆρξε ὁ πιστός τοῦ Χριστοῦ καί ὁ ἀφοσιωμένος τῆς πατρίδος ἔτοιμος πάντα νά συμμετέχει σέ ἱεροτοσολικές προσπάθειες ἀδιαφορώντας γιά τόν κόπο, τίς κακουχίες καί τούς κινδύ-

νους κατά τά χρόνια ἐκεῖνα τοῦ ἀνταρτοπολέμου.

Ὁ Χριστόδουλος ὑπῆρξε ἔκφραση τῆς ταπεινώσεως, τῆς ἀπλότητος, τῆς ἀγάπης, τῆς συνεργασίας, τῆς συνεπειᾶς, τῆς ἀγωνιστικότητος, τῆς ἀποτελεσματικότητος, τῆς δημιουργίας, τῆς ἀφοσιώσεως, τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἐπιμονῆς στό σκοπό, τῆς ἀκεραιότητος, τῆς εὐθύτητος, τῆς σιωπῆς. Εἰργάζετο πάντα ἀποτελεσματικά ἀλλά σιωπηλά. Ἔδιδε παντοῦ καί πάντοτε τό παρόν χωρίς ὄμως νά ἀκούγεται. Ὁ Χριστόδουλος ἦτο ἕνας ἀκούραστος ἐργάτης, χαρακτηριστικό ἄλλωστε ὀλοκλήρου τῆς οἰκογενείας τῶν Χριστουδουλέων.

Ἡ εἰς Κύριον ἐκδημία του ἀφήνει πίσω του ἕνα μεγάλο κενό. Θά λείψει ὁ σύζυγος, ὁ πατέρας, ὁ πρῶτος ἀδελφός, ὁ θετός, ὁ φίλος, ὁ συνεργάτης. Ὅλων μας τόν πόνο τόν ἀπαλύνει ἡ βεβαιότης ὅτι βρίσκεται κοντά σ' Ἐκεῖνον πού ἀγάπησε καί ὑπηρέτησε ἀπό νέος.

Ἡ μνήμη του θά μείνει γιά πάντα ἀνεξίτηλη μέσα μας. Αἰωνία του ἡ μνήμη.

Χ.Δ.

«AKTINES». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τήν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανική Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδός Καρύστη 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 32.35.023. Ἐκδότης καί Διευθυντής Συντάξιος: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμή τεύχους δρχ. 250. Ἐτησία συνδρομή, ἐσωτερικοῦ δρχ. 2.500, ἐξωτερικοῦ 20 \$ U.S.A. Ἡ διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτήν τό δικαίωμα νά μή δημοσιεύῃ ἢ νά συντέμνῃ κατά τήν κρίσιν της οἰονδήποτε χειρόγραφο. Χειρόγραφα δημοσιεύμενα ἢ μή, δέν επιστρέφονται. Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καί βιβλιοκρισίαι δέν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Φεβρουάριος 2001

«ΑΚΤΙΝΕΣ»
Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Επιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

**Κατάλογος τῶν βιβλίων πὸν ὑπάρχουν σήμερα
στὰ γραφεῖα τῶν «Ἀκτίνων»**

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α΄1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β΄1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Β΄ 1000
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (για ἀγόρια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω) 1500
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ.....	100
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ 1000
Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ 500
ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ 500
Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 800

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Ἀκτίνων» πὸν ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν στὸ τηλέφωνο 32 23 560.